

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima
žáků 2. stupně základních škol**

Diplomová práce

Autor: Bc. Lucie Kostková
Studijní program: N0111A190018 Sociální pedagogika
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D., MBA
Oponent práce: Mgr. Martin Kaliba, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Lucie Kostková

Studium: P22P0497

Studijní program: N0111A190018 Sociální pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima žáků 2. stupně základních škol**

Název diplomové práce AJ: Preventive programs focused on e-risks through the eyes of 2nd grade elementary school pupils

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Teoretická část se zabývá preventivními programy, vybranými e-riziky, charakteristikou specifik cílové skupiny žáků 2. stupně ZŠ a preventivními programy zaměřenými na e-rizika.

Empirická část diplomové práce je realizována formou kvantitativního výzkumného šetření. Kvantitativní šetření probíhá formou dotazníku. Cílem diplomové práce je zjistit, jak nahlíží žáci 2. stupně základních škol na preventivní programy zaměřené na e-rizika.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. ISBN 978-80-904920-2-8.

KOPECKÝ, Kamil, René SZOTKOWSKI a Pavla DOBEŠOVÁ. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. ISBN 978-80-244-5914-1.

MARTANOVÁ, Veronika. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-75-0.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D., MBA

Oponent: Mgr. Martin Kaliba, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima žáků 2. stupně základních škol vypracovala pod vedením vedoucí práce Mgr. et Mgr. Petry Ambrožové, Ph.D., MBA, samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22. 4. 2024

Lucie Kostková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. et Mgr. Petře Ambrožové, Ph.D., MBA za odborné vedení, cenné rady a poznámky při psaní mé práce.

Dále děkuji své rodině za podporu při studiu a učitelům vybrané základní školy a gymnázia v Královéhradeckém kraji za pomoc s dotazníkovým šetřením.

Anotace

KOSTKOVÁ., Lucie. *Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima žáků 2. stupně základních škol*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 66 s. Diplomová práce.

Tato diplomová práce se zabývá preventivními programy zaměřenými na e-rizika očima žáků 2. stupně základní školy, tj. obdobím puberty. Teoretická část s oporou o odbornou literaturu v první kapitole Období změn – puberty popisuje tělesné, duševní, sociální změny ve vztazích a také význam médií v jejich každodenním životě. Druhá kapitola Rizika online komunikace vymezuje definici pojmu online komunikace, kyberšikana, sexting, kybergrooming, webcam trolling a phishing. Třetí kapitola Specifika preventivních programů se věnuje obecně prevenci, efektivitě prevence, jejímu dělení, také preventivním programům školy a preventivním projektům zaměřených na e-rizika. Empirické šetření je realizováno kvantitativním výzkumem pomocí polostrukturovaného dotazníku. Výzkumný vzorek je tvořen dětmi 6. – 9. tříd vybrané základní školy a nižšího gymnázia v Královehradeckém kraji. Cílem dotazníkového šetření je zjistit, jak žáci 2. stupně základních škol nahlíží na preventivní programy zaměřené na e-rizika.

Klíčová slova: puberty, online komunikace, e-rizika, prevence

Annotation

KOSTKOVÁ, Lucie. *Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima žáků 2. stupně základních škol*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 66 s. Diploma Thesis.

This diploma thesis focuses on preventive programs targeting e-risks as perceived by students in the 2nd stage of primary school, i.e., during pubescence. In the theoretical part, supported by professional literature, the first chapter describes the period of change – pubescence, including physical, mental, and social changes in relationships, as well as the significance of media in their daily lives. The second chapter defines the risks of online communication, such as cyberbullying, sexting, cybergrooming, webcam trolling, and phishing. The third chapter deals with the specifics of preventive programs in general, the effectiveness of prevention, its division, as well as school preventive programs and projects focused on e-risks. The empirical research is conducted through quantitative research using a semi-structured questionnaire, with the research sample consisting of students from the 6th to 9th grades of a selected primary school and lower secondary school in the Hradec Králové Region. The aim of the questionnaire survey is to find out how students in the 2nd stage of primary school perceive preventive programs targeting e-risks.

Keywords: pubescence, online communication, e-risks, prevention

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č.13\2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum.....

Podpis studenta.....

Obsah

Úvod	10
1 Období změn – Pubescence.....	11
1.1 Tělesná proměna	11
1.2 Duševní proměna	13
1.3 Vztahy s rodiči	14
1.4 Vztahy s vrstevníky	15
1.5 Volný čas pubescentů	16
1.6 Pubescenti a význam médií v každodenním životě	17
1.6.1 Dospívající, mobilní telefon a sociální síť.....	17
2 Rizika online komunikace	19
2.1 Kyberšikana	19
2.1.1 Oběti kyberšikany	21
2.1.2 Útočníci v kyberprostoru	22
2.2 Sexting	23
2.3 Kybergrooming.....	26
2.4 Webcam trolling	28
2.5 Phishing	30
3 Specifika preventivních programů.....	32
3.1 Efektivita prevence	33
3.2 Dělení prevence	34
3.2.1 Primární prevence.....	34
3.2.2 Sekundární prevence.....	36
3.2.3 Terciální prevence.....	36
3.3 Preventivní programy školy.....	36
3.4 Preventivní projekty zaměřené na e-rizika	37
3.4.1 E-Bezpečí.....	37
3.4.2 Linka bezpečí	38
3.4.3 Bílý kruh bezpečí	39
3.4.4 Nebud' Oběť!	40

3.4.5	DigiKoalice.....	41
4	Empirické šetření.....	42
4.1	Výzkumná sonda, cíl a stanovení hypotéz.....	42
4.2	Použité metody	43
5	Analýza výsledků dotazníkového šetření.....	46
5.1	Prezentace výsledků dotazníkového šetření	46
5.2	Analýza hypotéz	58
	Diskuse	61
	Závěr	62
	Seznam použitých literárních zdrojů.....	63
	Seznam použitých elektronických zdrojů.....	66
	Seznam grafů.....	67
	Seznam tabulek	68
	Přílohy.....	69

Úvod

V dnešní době digitálního pokroku je nutné věnovat zvýšenou pozornost nejruznějším nebezpečím, která hrozí dětem a mládeži na internetu. Tato diplomová práce se zaměřuje na problematiku kyberšikany, sextingu, kybergroomingu, phishingu a webcam trollingu, která představují reálná rizika pro žáky 2. stupně základních škol.

Prevence těchto e-rizik je klíčovým prvkem v ochraně mladistvých v online prostředí. Preventivní programy zaměřené na tyto problémy mají zásadní význam při poskytování dětem a mladistvým dovedností a znalostí potřebných k bezpečnému chování na internetu. Tyto programy by měly obsahovat široké spektrum vzdělávacích aktivit, které se zabývají nejen technickými aspekty digitální bezpečnosti, ale také emocionálním a sociálním vývojem, jakož i poskytováním praktických nástrojů pro rozpoznávání a prevenci rizikových situací. Kromě toho je důležité, aby tyto programy byly flexibilní a přizpůsobitelné specifickým potřebám a situacím jednotlivých škol a žáků.

Toto téma jsem si vybrala z osobní zkušenosti s digitálními technologiemi a zájmem o problematiku kybernetické bezpečnosti. Věřím, že je důležité porozumět těmto rizikům a aktivně přispět k vytvoření bezpečnějšího online prostředí pro děti a mládež.

Diplomová práce kombinuje teoretický a empirický přístup. V teoretické části se zabývá pubescencí jako obdobím změn, riziky spojenými s online komunikací a charakteristikami preventivních programů. Empirická část práce je realizována formou kvantitativního výzkumu, kde jsem zvolila polostrukturovaný dotazník jako hlavní výzkumnou metodu. Šetření proběhlo ve vybraných školách v 6. až 9. třídách, přesněji na druhém stupni základní školy a nižším gymnáziu v Královéhradeckém kraji.

Při tvorbě této diplomové práce jsem využila metody literární analýzy, obecně logické metody, syntézy, komparativní analýzy a dotazování. Tyto metody mi umožnily získat komplexní a relevantní informace pro tuto oblast.

1 OBDOBÍ ZMĚN – PUBESCENCE

Prvních pět let dospívání zahajuje raná adolescence neboli pubescence. Její čas nastává zhruba mezi 11. - 15. rokem života. Nejvýraznější změnou je fyzické zrání, které je sdružené s dospíváním pohlavním. S tím souvisí i změna fyzického vzhledu pubescenta, který se tak stává motivátorem pro změny sebepojetí a chování svého okolí. Forma myšlení se proměňuje a pubescent začíná mít schopnost přemýšlet v hypotetické podobě, a dokonce uvažovat o možnostech, které ve skutečnosti neexistují. Hormonální změny mohou směřovat k transformaci emočního citění a jejich kolísání ovlivňuje subjektivní i objektivní odezvy.

Dospívání začíná odpoutáním se od rodičů a bližším přilnutím k vrstevníkům. Starší dospívající se snaží odlišit od dětí a dospělých a vyjadřují tuto potřebu změnou vzhledu, životního stylu, zálib atd. Významným společenským mezníkem je v patnácti letech dokončení povinné školní docházky a rozlišení dalších možných směrů, s čímž souvisí sociální postavení dospívajícího v budoucnu (Vágnerová and Lisá, 2021).

1.1 Tělesná proměna

Dospívání je období, kdy probíhají u dětí velké tělesné změny. Během celého dospívání děti vyrostou až o 20 % jejich celkové výšky. Puberta se dá také pojmenovat jako období druhé vytáhlosti, kdy děti vyrostou za rok o 9 až 14 cm. Rychlý růst je doprovázen zhoršením motorické koordinace a snadnou únavou, a to i při nárůstu silového výkonu v důsledku rozvoje svalů. Růst se zastaví přibližně v 15 letech u děvčat a ve věku 17–18 u chlapců.

Nástup puberty přichází s hormonálními změnami. Růst v této době je řízen růstovým hormonem a v neposlední řadě pohlavními hormony, které také řídí pohlavní dospívání, což umožňuje vývoj sekundárních pohlavních znaků. Vlivem hormonálních změn se zvyšuje aktivita mazových žláz, takže asi 85 % dospívajících trpí aknézními kožními onemocněními způsobenými ucpanými vývody a záněty mazových žláz. Pubertu zároveň doprovází i zvýšené pocení.

První známkou puberty u dívek je vývoj prsou, přičemž první bradavky vyčnívají kolem 10. roku. Po šesti měsících jsou obvykle viditelné první známky pubického ochlupení. Po prvotních znacích puberty se růst začíná zrychlovat a vrcholí kolem 12. roku života. Ochlupení v podpaží se u dívek objevuje kolem 12–13 let. Podstatným měřítkem pro nástup menstruace je množství tělesného tuku. Při příchodu

menstruace jsou prsa i ochlupení již převážně vyvinuté. Menstruace je znamením pro zpomalení růstu těla, takže v období první menstruace dosáhly dívky 95 % své dospělé výšky.

Puberta u chlapců začíná mezi 11. a 12. rokem nárůstem velikosti varlat a po 12. roce se k tomu přidává růst pubického ochlupení. K první ejakulaci dochází v průměru ve věku 14 let. Růstem hrtanových chrupavek, zejména chrupavky štítné, se mění velikost hlasivek a tím i barva a hloubka hlasu. K těmto hlasovým mutacím dochází kolem 14. let. Zatímco se hluboký hlas stabilizuje, tempo růstu se zpomaluje. Chloupy v podpaží se objevují také okolo 14. let. Vousy většinou začínají růst mezi 15. a 17. rokem. Růst genitálií bývá vysoce individuální, někteří chlapci mají dobře vyvinuté genitálie ve věku 13. let, zatímco jiní procházejí transformací ve věku 15 let.

Vzhled, zejména tělesné schéma, má vliv na rozvoj identity v období dospívání a je nedílnou součástí projevu osobnosti. Tělesné schéma odkazuje na mentální představu člověka o svém těle, jak se ve svém těle cítí, jak ho vnímá, jak o něm přemýšlí a jaký k němu má vztah (Thorová, 2015).

Fyzická transformace je důležitým signálem puberty. Vzhledem k tomu, že vzhled je součástí identity člověka, je tato změna intenzivně prožívána. Zásadní proměna těla může vést ke ztrátě sebevědomí. Dospívající mohou být na své změny po pubertě hrdí, ale podle okolností se za ni mohou i stydět. Modifikace těla může mít různé subjektivní významy v závislosti na atraktivitě zralejšího vzhledu, psychické vyspělosti jedince a reakcích ostatních (Vágnerová and Lisá, 2021).

Jednou z největších zátěží dospívání jsou rozpaky způsobené jejich vlastním tělem a vzhledem. Fyzické změny dokážou dospívajícího člověka překvapit natolik, že neví, jak doopravdy vypadá, zda vypadá dobře, nebo se jeho okolí zdá nemožný. To je také důvod, proč mnoho dospívajících tráví tolik času pohledem na sebe v zrcadle.

Například tyto rozpaky, strachy a úzkosti mohou být zvětšeny kvůli špatné koordinaci pohybů, vyrážkám na obličeji, přibývání na váze atd. Může se vyvinout fenomén známý jako pubescentní dysmorfofobie. Pubescenti se s těmito obtížemi vyrovnávají tak, že se snaží změnit svůj vzhled – nosí značkové oblečení, piercing, účesy, tetování. Spojují své síly, aby se navzájem podporovali v těchto trendech. Často zaujímají extrémní postoje vůči svému okolí (rodiče, učitelé, dospělí obecně), kteří reagují s výhradami: jsou vzdorovití, lehkomyšlní a dotěrní (Helus, 2018).

1.2 Duševní proměna

Paměť a koncentrace jsou v tomto věku plně vyvinuty. Vzpomínky skládající se z vštípení, uchování a vybavení vykazují výrazný posun v dospívání od mechanické k logické paměti, což je spojeno s hlubším pochopením materiálu a jeho spojením s dříve vytvořenými základy.

Od nevědomého vnímání dítěte pomalu přechází vnímání dospívajících k cílevědomému a organizovanému procesu. Samotné vnímání je především zdrojem informací pro zpracování funkcemi vyšší úrovně. Validita pozorování se zvyšuje nejen s možností zaznamenat data, ale také se schopností je zpracovat.

Dospívání je vrcholem intelektuální zralosti. V mysli se objeví formální operační systém. Pubescenti jsou tak schopni identifikovat zásadní problémy v zadaných úkolech, postavit se do problémových situací, vytvářet hypotézy, ověřovat je či zamítnat a zkoumat získané výsledky. Jako takoví jsou schopni samostatného a kreativního přístupu. Dospívání umožňuje velké hodnocení sebe sama, vlastního života, vlastních myšlenek (Kopecká, 2011).

Vývoj mozku, nejistota spojená s dospíváním a potřeba začlenění se do skupiny mohou vést k dočasnému snížení studijního úsilí, zejména pokud jeho přátelé považují učení za nepříjemné. Rostoucí hladina testosteronu u obou pohlaví neovlivňuje pouze sexuální touhu, ale také touhu po získání sociálního statusu a ochotu podstoupit rizika. Rozvíjející se mozek ještě není plně vyvinutý, což může vést k problémům v situacích, kde by se jim bylo obtížné vyhnout (Careyová, 2020).

Nový způsob myšlení s sebou přináší i kritičtější přístup ke světu kolem nás. Dospívající srovnává skutečný svět se světem, o kterém si myslí, že by mohl nebo měl existovat. Čím více tyto světy srovnává, tím kritičtější, pesimističtější a nespokojenější se stává s realitou života (Kopecká, 2011).

Vrcholí jeho tendence porovnávat se s ostatními, což může vést k postupnému snižování jeho sebevědomí a sebedůvěry. Je velmi citlivý na to, že je pozorován, i když tento dohled nepřichází pouze od vrstevníků. To znamená, že když se on nebo někdo z jeho blízkých ocitne v situaci, kde budou ostatní hodnotit jejich činy, může se cítit silně nejistý (Careyová, 2020).

Pubescent se více zaměřují na introspekci a sebereflexi. Jeho sebepojetí bylo restrukturalizováno, když si ujasnil své hodnoty a perspektivy související s jeho životem a světem. Najít životní styl, který mu vyhovuje, vyžaduje pokusy a omyly. Stávající

vlivy jsou zpochybňovány, kritizovány a diskutovány. Dospívající aktivně hledají nové autority, vzory, hodnoty a ideály (Thorová, 2015).

Dospívající vyjadřují touhu být akceptováni jako jedinečné osobnosti, ačkoliv mohou překročit hranice stanovené společností. Jsou schopni přijmout a vyrovnat se s kritikou svého jednání, pokud je prezentována s respektem a zachováním jejich osobní integrity, což lze shrnout do principu: „Mám tě rád/a. Ale to, co jsi udělal/a, nebylo vhodné!“ (Rogge, 2018).

V této etapě dospívání je myšlení také kreativní. Dospívající mají často dost neobvyklé nápady, které objevují nevšední spojitosti a vztahy. Častokrát jsou ale nerozmyšlené a zbrklé. Výsledkem je, že dospělí mnohokrát zastavují jejich kreativitu ze strachu, že budou moc ukvapení, bezmocní nebo lehkovážní (Kopecká, 2011).

1.3 Vztahy s rodiči

V podstatě od kojeneckého věku klesá závislost na rodičích a od předškolního věku je dítě propojeno s vrstevníky a dítě k vrstevníkům stále více tíhne. Tento proces odpoutání se od rodičů a splynutí s vrstevníky má v každé fázi trochu jinou podobu, ale nezastaví se.

Dospívání znamená další krok k nezávislosti. Vztah s rodiči, nejen existenční závislost, ale emocionální spojení, je stále na prvním místě. Dospívající také potřebuje výchovu a vedení, obezřetné, nenásilné, ale ohleduplné. Převládá kritika, až nenávist a místo úcty pohrdání. Objevuje se pubescentní negativita, ale tentokrát nejde jen o infantilní vzpouru, ale o útok na autoritu. Dospívající pozoruje chování rodičů, diskutuje o jejich perspektivách a někdy očividně zaujímá opačný postoj než oni (Říčan, 2014).

Konflikty s rodiči, které jsou v pubertálním období často destruktivní, jsou pro dospívající zásadní. Nejde však o úplné odcizení, ale spíše o konfrontaci a vyjednávání o jejich názorech, aniž by se vzdali emocionální vazby.

Tyto konflikty často vznikají z rozdílného vnímání problémů a také z rozdílných životních fází, ve kterých se rodiče a dospívající nacházejí. Odmítání rodičů nabývá destruktivní podoby pouze v situacích, kdy jsou dospívající přesvědčeni, že jsou rodiče příliš ochranný a pevně se drží svých názorů. Mladí lidé mohou reagovat necitlivě a provokativně, pokud jsou vystaveni přísnému výchovnému stylu, který nedbá jejich snahy o změnu v rámci společnosti.

Dospívající disponují zvýšenými kriticko-analytickými schopnostmi, které aktivně využívají při konfrontaci s rodiči. Dokážou odhalovat rozpory v argumentaci, věcně vyvracet názory rodičů a zpochybňovat jejich autoritu, přičemž neváhají poukazovat na jejich chyby.

I když většina dospívajících zvládá své vývojové úkoly, není vhodné přehlížet rizikové průběhy puberty. Existují krizové situace, do kterých se problémoví dospívající mohou dostat, a ty nelze bagatelizovat. Tito adolescenti často procházejí velmi obtížnými situacemi, protože jim chybí schopnost aktivně přistupovat k problémům a řešit je. Komplikovaný vztah s rodiči, nedostatek přátelství nebo pocity méněcennosti brání vytvoření základní důvěry. To může vést k hromadění problémů, které zásadně překážejí plnění vývojových úkolů (Rogge, 2018).

Vzpoura zasáhla i další autority, zejména učitele. Třída je bystrým kolektivním pozorovatelem, který si všimne každé chyby, každého jednotlivého nedostatku a okamžitě podá komentáře. Přezdívkami učitelů jsou často velmi výstižné (Říčan, 2014).

1.4 Vztahy s vrstevníky

Vztahy s vrstevníky jsou jednou z hlavních hnacích sil vývoje v období dospívání. Stále větší vliv mají vrstevnické skupiny, zejména školní třídy, ale také skupiny vytvořené kolem zájmů, jako je například sport.

Veřejné mínění určité třídy nebo jiné vrstevnické skupiny je nyní tak silné, že jeho odsouzení představuje vážnou hrozbu. Kvůli ní by pubescenti raději riskovali dost vážný konflikt s rodiči a učiteli. Zejména při absenci pevného citového zázemí v rodině jsou dospívající snadno ovlivnitelní svými vrstevníky. Snaží se za každou cenu být oblíbení, nebo alespoň nevybočovat. Vrstevníci pomáhají zajistit potřebné emocionální osvobození od rodiny a získat nezávislost, ale často je tlak příliš velký a děti se mohou ocitnout v bolestivých konfliktech (Říčan, 2014).

Aby se dospívající úspěšně vyrovnali s těmito výzvami, potřebují pocit emocionální stability. Rodiče již nemohou tuto potřebu sami splnit. Kontakt s vrstevníky se stává klíčovým experimentálním polem. Mnoho rodičů na toto hledisko nahlíží s nedůvěrou a obavami. Někteří dokonce považují přátelství svých dětí za nepříjemnou konkurenci a potenciální riziko.

Přiblížení se k vrstevníkům často znamená oddalování se od rodičů. Navazování přátelství je důležitým krokem směrem k nezávislosti, přičemž zpravidla není zaměřené

proti rodičům. Naopak, důvěra ve vlastní emoční základy umožňuje dospívajícím navázat pevné přátelské vztahy, které rodiče vnímají jako konkurenci. Je jisté, že skupina vrstevníků může vyvolat nebo zesílit konflikty v rodině.

Zdánlivě rostoucí konflikty však maskují hlubší motivaci. Pubescenti touží po kulturním, sociálním a normativním oddělení od svých rodičů. Jakmile se objeví přátelé, některá témata komunikace mezi rodiči a dětmi mohou postupně ustoupit do pozadí (Rogge, 2018).

Negativní tlak vrstevníků je obvykle vnímán jako nepříjemný, zejména pokud se jedinec cítí nucený svými vrstevníky (a nemusí to být jen kamarádi) k něčemu, co je mu proti mysli. Puberta je obdobím, kdy mladí lidé experimentují a často překračují hranice, aby si získali prestiž u svých vrstevníků (Winston, 2017).

1.5 Volný čas pubescentů

Zaměstnání dospívajících ve volném čase odpovídá úrovni jejich duševní a celkové vyspělosti a je vedle školní docházky stále důležitější pro rozvoj všech složek osobnosti.

Někteří dospívající jsou skvělí čtenáři. Dívky čtou romány, zejména sentimentální, o něco dříve než chlapci. Nejvyspělejší čtenáři čtou už knihy pro dospělé k závěru období pubescence. Zpočátku se kluci ještě baví bojovými hrami, stavěním dokonalých praků a primitivních palných zbraní a pilným nácvikem střelby. Milují také technologické stavebnice a snaží se stavět nejrůznější modely, často se znamenitým úspěchem. Pokud mají holky ještě zájem o panenky, už jim třeba šijí oblečky, místo aby si s nimi hrály. Dívky i chlapci rádi hrají složitější deskové hry, včetně karetních.

Dospívající milují tajemství a tajné hry. Hrají je mnohem lépe než před časem v tajných spolcích. Láká je tma, jeskyně, táboráky, romantika, skupinové symboly, kterým rozumí jen ti zasvěcení.

Pubescence probouzí zájem o umění, které je pro ně něco víc než jen hra. Někteří pubescenti jsou již vážnými amatéry a jsou obzvláště hudebně dost dobří, aby mohli soutěžit s dospělými. Naproti tomu výtvarní umělci dospívají pomaleji (Říčan, 2014).

1.6 Pubescenti a význam médií v každodenním životě

Rodiče často vnímají média jako skryté nepřátele, jako obtěžující sekundární vychovatele, kteří ztěžují již tak náročnou každodenní výchovu. Často používají média jako obětního beránka, na kterého svalují vinu za problémy v rodině. Mají přesvědčení, že "Kdyby neexistovala média, nebylo by v každodenním životě tolik konfliktů!"

Rodiče také často považují dospívající za bezbranné vůči médiím, které pasivně konzumují a jsou vystaveni jejich vlivu bez vlastní volby. Proto se domnívají, že je rodičovskou povinností chránit dospívající před tímto vlivem.

Dospívající však dobře vědí, jak a kdy se médiím věnovat, jaký vliv mají na jejich náladu (zabavují je, rozptylují, umožňují vyjádřit napětí) a jaká očekávání mohou skrze ně splnit. Pokud nejsou tato očekávání naplněna, může být jejich pozornost od médií odvrácena. Média potlačují izolaci a nudu, kompenzují stres a osamělost a podporují rozhovory. Skrze média lze komunikovat a vyjadřovat se. Je zřejmé, že používání médií souvisí nejen s jejich obsahem, ale také se subjektivními potřebami. Pro dospívající je často důležitější situace, ve které média používají než samotný obsah médií (Rogge, 2018).

Dospívající již považují digitální média za samozřejmou součást svého života. Jsou zdatní v používání sociálních médií jako Facebooku, vyhledávačů jako Google, encyklopedie jako Wikipedia, video platformy jako YouTube, komunikačních aplikací jako Skype, e-mailu a chatovacích služeb. Naopak starší generace často nedostatečně ovládá interaktivní technologie a má tendenci odmítat novinky. Toto rozdílné postavení přináší nejen nevýhody, ale také příležitosti (Rogge, 2018).

1.6.1 Dospívající, mobilní telefon a sociální sítě

Pro dítě znamená vlastní mobilní telefon obrovský skok na mnoha úrovních, zejména pokud jde o chytrý telefon, který si děti často přejí. Možnost připojení k internetu, stahování aplikací, komunikace a hraní her bez neustálého rodičovského dohledu poskytuje dítěti novou úroveň svobody a nezávislosti. Tato nová volnost otevírá bránu do zcela odlišného světa plného informací, zábavy, možností učení, objevování a komunikace. Nicméně s tím přichází i riziko vystavení se nevhodnému obsahu, jako jsou reklamy, násilný obsah či pornografie (Slussareff, 2022).

Mobilní telefony jsou dnes pro dospívající nedílnou součástí každodenního života. Tyto zařízení jsou v současnosti multimediální a multifunkční. Rychlý přístup k internetu, který poskytují, je spojen s různými riziky (Rogge, 2018).

Pro většinu dětí představuje vlastnictví smartphonu jakýsi přechodový rituál při vstupu na druhý stupeň základní školy. Mezi dětmi probíhá soutěžení o to, kdo má nejnovější model, což podporují i výrobci telefonů a jejich neustále se objevující nové produkty. Smartphony jsou finančně náročné, snadno se dají porovnávat a jsou neustále na očích, protože děti je stále drží v ruce. Jsou tak hlavním statusovým symbolem pro teenagery.

Vedle hazardního průmyslu a výrobců mobilních telefonů existuje ještě další subjekt, který velmi šikovně využívá přitažlivost k nejistému výsledku: sociální sítě. Platformy jako Facebook, Instagram a Snapchat vytvářejí silnou potřebu pravidelně kontrolovat náš mobilní telefon, abychom zjistili, zda se neobjevily nové aktualizace nebo lajky na našich profilech (Hansen, 2021).

Sociální sítě umožňují teenagerům být v neustálém kontaktu s přáteli, ale potřebují pomoc s nalezením rovnováhy, aby čas strávený online neohrozil jejich aktivity ve skutečném světě. Je důležité, aby si rodiče uvědomili, že dospívající používají sociální sítě ke stejným účelům jako to v jejich věku dělala předchozí generace: povídají si, tráví čas společně, flirtují. Rozdíl je v tom, že s mobilními telefony je vše mnohem jednodušší, a tak teenagerům chybí přirozená omezení těchto sociálních interakcí.

Prefrontální mozková kůra, která je centrem pro úsudek a sebekontrolu, se u teenagerů stále vyvíjí, což znamená, že mají obtíže zvládat různé rušivé vlivy a pokušení. V této situaci mohou rodiče pomoci vytvořením určitých hranic, které by teenagerům pomohly lépe řídit jejich používání sociálních sítí (Careyová, 2020).

Pro dospívající je internet a sociální média neoddelitelnou součástí každodenního života, avšak osobní kontakt zůstává pro ně stále důležitý. Právě tato potřeba osobního kontaktu pak slouží jako výchozí bod pro mezigenerační dialog (Rogge, 2018).

2 RIZIKA ONLINE KOMUNIKACE

Online komunikace zahrnuje veškerou komunikaci, která probíhá pomocí digitálních médií, jako jsou počítače, tablety, mobilní telefony a internet. V tomto prostředí je běžné narazit na různé projevy sexuality. Mezi příklady patří bulvární média, chatovací a videochatové platformy, sociální sítě, online hry a zejména specializované webové stránky, které se zaměřují na sexuální obsah, jako jsou pornografické portály. Tyto stránky jsou obvykle snadno dostupné pro všechny, kdo mají zájem o tento druh obsahu, a to i přes případná věková omezení, která mohou být na nich nastavena (Szotkowski et al., 2020).

V kyberprostoru je hlavním rysem komunikace absence neverbálních prvků, které jsou běžně součástí komunikace tváří v tvář a slouží k vyjádření situací, úmyslů a emocí (Mikulcová and Kopecký, 2020).

2.1 Kyberšikana

Kyberšikana je termín, který zahrnuje i tradiční formy psychické šikany, avšak s využitím moderních technologií, jako jsou SMS zprávy, e-maily, chatování, blogy, sociální sítě a další online platformy. Tyto prostředky jsou často zneužívány k dehonestaci, vyhrožování, vydírání, pomlouvání a dalším formám útoků (Kopecký et al., 2015).

Kyberšikanu zahrnují následující prvky: Úmyslnost, což znamená, že chování musí být záměrné a ne náhodné. Opakovanost, protože šikana odráží vzorec chování, nikoli pouze jednotlivý izolovaný incident. Škodlivost, kdy musí cíl vnímat, že byla způsobena škoda. A nakonec, počítače, mobilní telefony a další elektronická zařízení, což samozřejmě odlišuje kyberšikanu od tradiční šikany (Hinduja and Patchin, 2009).

Kyberšikana představuje formu agrese, která může vzniknout záměrně nebo i omylem, například jako nevhodný vtip. Jde o opakovaný jev, který má svá specifika, projevy a formy. V kontextu rizikového sexuálního chování, které zahrnuje i sexting, může kyberšikana nabývat podob ponižování, zveřejňování ponižujících materiálů, vytváření falešných profilů k ztrapňování, šíření cizích tajemství či krádež identity (Szotkowski et al., 2020).

Kyberšikana často začíná jako tradiční šikana a využívá podobné metody jako psychická šikana, například dehonestaci, provokace, vyhrožování a vydírání. Mezi nejběžnější formy kyberšikany patří publikování ponižujících záznamů nebo fotografií

na internetu, ponižování a pomlouvání na sociálních sítích nebo vytváření falešných profilů k ztrapňování. Kyberšikana může také zahrnovat krádež identity, zveřejňování cizích tajemství, vyloučení z virtuálních komunit nebo obtěžování prostřednictvím opakovaných hovorů a zpráv. Dalšími projevy kyberšikany jsou útoky ve virtuálním prostoru spojené s online hrami, tzv. "happy slapping" a "kyberstalkování", které mohou mít vážné důsledky pro oběť (Kopecký et al., 2015).

Kvůli nejasným definicím jsou pojmy kyberšikana a online obtěžování často zaměňovány. Online obtěžování označuje jednorázové útoky, které nezanechávají trvalé nepříjemné pocity u oběti. Naopak, kyberšikana vyžaduje opakovanost, trvání a vnímání oběti jako zraňujícího (Černá et al., 2013).

V kyberšikaně platí, že je intenzivní, má dopad na oběť a je to opakovaný jev, obvykle trvající delší časové období. Nepředstavuje jednorázový akt, který se neopakuje. Rovněž není zachována rovnováha sil, na rozdíl od přátelského pošťuchování nebo škádlení, kde jsou síly obvykle vyrovnané (Kopecký et al., 2022).

Kyberšikana využívá internet a mobilní telefony, což jsou oproti tradičním metodám šikany mnohem efektivnější nástroje. Tyto prostředky umožňují pronásledování oběti kdykoli a kdekoli, a poskytují také možnost dosáhnout na rozsáhlé publikum. Důsledky tohoto fenoménu jsou zničující. Navíc, kyberšikana přináší nové komplikace a obtíže při diagnostikování a léčbě (Rogers, 2010).

Identifikace důsledků kyberšikany je složitá, protože oběť, která je emocionálně trápena, často nemá fyzické projevy, na rozdíl od klasické šikany, jako jsou modřiny. Často jsou oběti uzavřené, nekomunikativní a mohou měnit své chování, což může být interpretováno jako reakce na jiné události v jejich životě, jako je pubertální vývoj nebo změny v životních okolnostech. Strach z reakcí rodičů, okolí nebo dalších negativních situací může mít také vliv na oběť. Oběť často cítí, že situaci nemůže ovlivnit a musí se s ní vyrovnat sama (Kožíšek and Písecký, 2016). Viditelnost a trvalost online prostředí může také zvýšit počet svědků šikany, což vytváří nové příležitosti pro zásah proti ní. Pokud se dítě setká s šikanou online, může být tento incident pozorován mnoha lidmi. Na rozdíl od fyzického prostředí, kde mohou šikanované děti trpět tajně, online šikana může být snadněji zaznamenána ostatními uživateli. Podobně jako když se dítě vrátí domů s viditelnými stopami po fyzické šikaně, online šikanu mohou rodiče rozpoznat podle změn v chování svých dětí. Nicméně, rodiče mají o online interakcích svých dětí často jen malou znalost, a proto musí spoléhat na to, co jim děti nebo učitelé řeknou (Boydová, 2017).

Rozpoznání kyberšikany u dětí může být obtížné, protože její projevy se často zaměňují s příznaky puberty, jako jsou změny nálad, uzavřenost nebo zhoršení akademického úspěchu. V mnoha případech se symptomy kyberšikany překrývají s příznaky tradiční šikany, a často jsou obě formy propojeny (Kopecký et al., 2015).

Je důležité odlišovat kyberšikanu od prostých projevů nesouhlasu nebo odlišného názoru. Například nedostání "lajku" pod fotografií nebo negativní komentář není automaticky kyberšikanou. Kyberšikana musí být dlouhodobá a systematická. Pouhé používání vulgárních výrazů v online komunikaci neznamena nutně kyberšikanu, ale spíše nedostatek slušného chování.

Kyberšikana může být důsledkem nesprávné diagnózy situace. Stává se to zejména u dětí, které nedokážou správně posoudit situaci a její důsledky pro oběť. Útočník by například mohl zveřejnit „vtípnou“ fotku, ale oběti by to mohlo připadat trapné (Kožíšek and Písecký, 2016).

2.1.1 Oběti kyberšikany

Oběti kyberšikany nemusí být vybírány náhodně. Útočník si ji často vybírá na základě jejího chování v prostředí internetu nebo ji může znát z reálného života. Často jsou spouštěčem jiné názory, chování, odepření uspokojení a zveřejnění určitého obsahu. Často se setkáváme se situacemi, kdy „budoucí“ oběť zveřejní na internetu video (blog, reportáž), jehož obsah se úspěšně šíří (v negativním slova smyslu). Jeho autoři se navíc stávají terčem posměchu a odstranit rozšířené kopie videí je téměř nemožné (Kožíšek and Písecký, 2016).

Osoby postižené kyberšikanou často preferují zůstat uzavřené ve svém nitru a nechtějí sdílet své problémy s okolím. Existuje několik důvodů, které mohou vést k tomuto chování. Mezi ně patří strach z dalšího zastrašování, obava z možného odmítnutí nebo posměchu ze strany ostatních, nebo také pocit studu spojený s tím, že se stali obětí kyberšikany. Někdy oběti dokonce nemusí uvědomovat, že jsou vystaveny kyberšikaně, nebo nemají jasno v tom, co přesně tento termín zahrnuje. V důsledku nedostatku podpory a pomoci mohou oběti zůstat osamoceny a nezvládnout situaci, což může mít negativní dopad na jejich schopnost řešit problémy (Kopecký et al., 2015).

Oběti by měly vědět, že nemají zůstat samy a měly by se svěřit někomu dospělému, komu důvěřují. Je sice pochopitelné, že oběti preferují svěřeni se svým vrstevníkům, ale spolupráce s dospělými může být nejučinnější strategií. Obavy

omezení přístupu k internetu nebo technologiím mohou bránit obětem v hledání pomoci (Ševčíková et al., 2014).

Obecně platí, že oběti kyberšikany často tráví více času na internetu, intenzivněji používají sociální sítě a instant messengery a často zveřejňují mnoho osobních údajů o sobě. Nicméně je důležité si uvědomit, že pouhé trávení času online samo o sobě neznamena automaticky, že se daná osoba stane obětí kyberšikany. Existuje mnoho dalších faktorů, které mohou hrát roli v tom, zda se někdo stane cílem kyberšikany (Kopecký et al., 2015).

2.1.2 Útočníci v kyberprostoru

Pachatelé kyberšikany tvoří různorodou skupinu jedinců, zahrnující jak dívky, tak chlapce, osoby s různým sociálním postavením, jedince s nízkým i vysokým sebevědomím a rozmanitými kognitivními schopnostmi. Základní klasifikace těchto pachatelů vychází z charakteristik agresorů v tradiční šikaně. Na jedné straně spektra se nacházejí agresori s nižším sebevědomím a omezenými sociálními dovednostmi, kteří trpí pocity nejistoty, nedostatku uznání a osamělosti. Často se necítí oblíbeni v kolektivu a své šikanování ostatních jedinců používají jako prostředek k vyrovnání se s vlastními nedostatky a frustracemi. Pro ně může šikanování sloužit k upevnění jejich pozice ve skupině a uspokojení jejich touhy po moci a převaze. Na opačném konci spektra pak nalezneme agresory, kteří jsou v kolektivu uznávaní, mají rozvinuté sociální dovednosti, vysoké sebevědomí a velký okruh přátel. Tito jedinci využívají své sociální schopnosti k obratné manipulaci ostatních. Šikana pak pro ně slouží jako prostředek k dosažení výhodného postavení v kolektivu a získání moci.

U kyberšikany se často setkáváme s oběma základními typy agresorů, avšak zajímavým jevem je, že útočníky se mohou stát samotné oběti tradiční šikany. Ti pak v kyberprostoru často kompenzují své zážitky z reálného světa tím, že se sami stávají agresory. Cílem těchto obětí je často odplatit svým agresorům nebo zlepšit své vlastní postavení ve skupině tím, že oslabí pozice jiných vrstevníků. Těmto pachatelům se někdy přezdívá oběti/agresori (bully-victim), a právě oni mohou pociťovat nejvíce negativních důsledků z tohoto cyklu šikany (Kopecký et al., 2015).

Stejně jako existuje řada možných motivů pro zapojení do tradičních forem šikany, existuje také dlouhý seznam důvodů, proč se pubescenti mohou zapojit do kyberšikany. Někteří se mohou dopouštět kyberšikany jako způsobu prosazení své moci

nebo vybití své agresivní energie. Jiní mohou získávat uspokojení, prestiž nebo jiné odměny z kyberšikany (Kowalski et al., 2008).

Až na výjimky útočníci používají k provádění útoků fiktivní identity. Ve větší míře jsou tyto identity vytvářeny jednorázově a za účelem poškození člověka. Po dosažení cíle, detekci nebo útoku na více cílů útočníci často vytvářejí nové cíle.

Ve virtuálním světě se lidé chovají méně obezřetně, a to nejen při komunikaci, ale i při veřejném sdílení informací o sobě. Jejich chování je ovlivněno dojemem, že je to jen virtuální a nic se nestane, protože jejich šance na odhalení jsou menší. Na rozdíl od normálního života nevidí, jaký dopad mohou mít jejich činy na jejich oběti, a mohou se svobodně rozhodnout, jak chtějí. Někteří útočníci jsou motivováni vědomím, že ostatní uživatelé jejich jednání chápou a mohou jejich jednání podpořit. Patří sem například nahrávání posměšných videí na internet nebo zveřejňování v různých službách. Motivace povzbudit nebo schválit odpověď může zvýšit frekvenci tohoto chování.

Útoky ve virtuálních prostředích nelze snadno předvídat. Na rozdíl od tradiční šikany, kdy má oběť podezření, že jde na místo, kde by mohla být napadena (např. cestou ze školy, ve třídě), k útokům často dochází bez příznaků, času a frekvence. V různých nastaveních. Útočníci se navíc mohou skrývat pod mnoha neustále se měnícími identitami, což v obětech často vyvolává dojem, že útočí jedna skupina (Kožíšek and Písecký, 2016).

2.2 Sexting

Pod sextingem autoři rozumí elektronické rozesílání a šíření vlastních sexuálně sugestivních nebo explicitních materiálů, jako jsou textové zprávy, fotografie nebo videa, přes internet a mobilní telefony. Dále zahrnuje i přijímání materiálů této povahy (Szotkowski et al., 2020).

Jedna z předních definic sextingu ho popisuje jako akt posílání nahých fotografií mezi mobilními telefony nebo jinými elektronickými médii, jako je internet. Tento trend je často spojován s mladou generací, která vytváří sexuálně orientovaný obsah a sdílí ho s dalšími (Kopecký et al., 2015).

První narážky na sexting v médiích se objevily v roce 2004 v rámci kontroverze mezi Davidem Beckhamem a jeho asistentkou Rebeccou Loos. Jejich intimní konverzace prostřednictvím SMS zpráv, která byla zdůrazněna autentičností a obsahem

fotografických příloh, vyvolala značnou pozornost a vedla k diskusi o novém fenoménu sexuální komunikace přes mobilní telefony (Szotkowski et al., 2020).

Podle některých autorů je sexting vhodné chápat jako fenomén s třemi hlavními dimenzemi: přijímání, odesílání a sdílení intimních materiálů. Tyto dimenze jsou navzájem propojeny a existují mezi nimi významné vztahy. Například ti, kteří přijímají sexuálně sugestivní nebo explicitní materiály, je také často šíří dál. Tento proces je vzájemný (Szotkowski et al., 2020).

Sextingové materiály jsou často vytvářeny samotnými mladými lidmi. Mohou být buď umístěny na internet, například ve svém profilu na sociální síti, nebo přímo poslány, jako například fotografie nebo videa, pomocí mobilních telefonů. Tento jev se často vyskytuje mezi vrstevníky. Občas dochází i k odesílání intimních materiálů neznámým lidem, například z chatu nebo seznamky, a to za určitý poplatek (Eckertová and Dočekal, 2013).

Obsah sexuálního charakteru, ať už sugestivního (jako erotické spodní prádlo, smyslné výrazy, nebo gesta) nebo explicitního (v podobě nahoty, pornografického obsahu), může vznikat prostřednictvím různých zařízení. Tento materiál je pak šířen prostřednictvím různých platforem a nástrojů, zejména prostřednictvím sociálních sítí, jako jsou Facebook, MySpace, Instagram, Snapchat nebo TikTok (Szotkowski et al., 2020).

Někteří autoři rozlišují sexting na dva typy: experimentální (experimental sexting) a přitěžující (aggravated sexting). Experimentální sexting je označován tak, protože neexistuje jednoznačný důkaz o tom, že by toto jednání bylo normativní. Tento druh sextingu je často spojen s dospíváním a potřebou flirtovat, hledat romantické vztahy, získávat pozornost svých vrstevníků nebo zkoumat sexualitu. Ve skutečnosti dospívající experimentují se svou sexualitou v rámci přirozeného sexuálního vývoje. Přitěžující sexting lze dále rozdělit podle toho, zda se účastní dospělí nebo děti, a zda je cílem ublížit oběti, poškodit ji (například jako součást pomsty), nebo spíše bezohledně zneužít materiál (tj. rozšířit ho bez ohledu na oběť a bez jejího souhlasu). Tento druh sextingu často souvisí s dalšími nebezpečnými jevy, jako je kyberšikana, kybergrooming, kyberstalkování, komerční sexuální zneužívání a další.

Je tedy možné konstatovat, že experimentální sexting je potenciálně méně škodlivý a nebezpečný než ten přitěžující. Nicméně následky sextingu se nemusí projevit okamžitě, ale až s odstupem času (Szotkowski et al., 2020).

Jednou z problematických situací v souvislosti se sextingem je možnost zveřejnění těchto materiálů partnerem po ukončení vztahu. Sexting je považován za jedno z nejrizikovějších chování, které může mít fatální důsledky, včetně dehonestace, sebepoškozování nebo dokonce sebevraždy (Kožíšek and Písecký, 2016).

Právní kroky mohou být učiněny proti jedincům, kteří šíří nahé fotografie, jelikož jejich jednání může splňovat skutkovou podstatu několika trestných činů. Pokud se však jedná o situaci mezi dětmi, je vhodné nejprve konzultovat s odborníky na krizové linky a nevyhledávat okamžitě policii. Sexting v takových případech často spadá do kategorie "činů z hlouposti". Pokud se situace odehrává ve škole mezi spolužáky, je také možné poradit se se školním psychologem nebo třídním učitelem. Policisté by měli být až posledním řešením (Anon, 2020).

Sexting je problematický především kvůli tomu, že oběť poskytuje potenciálním útočníkům citlivý materiál, který může být zneužit k různým formám kybernetických útoků, jako je kyberšikana, manipulace nebo vydírání. Tento materiál může kolovat na internetu i po mnoho let od jeho pořízení a jeho odstranění z internetu je často velmi obtížné. Dokonce i po odstranění materiálu z konkrétních stránek nemůže oběť nikdy být zcela jistá, že nedojde k opakovaným útokům v budoucnosti.

Dalším rizikem spojeným se sextingem je ztráta společenského postavení a reputace. Oběť může mít potíže se získáním zaměstnání nebo udržení sociálních vztahů a může být ve svém okolí označena za nežádoucí jedince. Sexting se tak může rychle proměnit v kyberšikanu s intenzivními útoky, které mohou mít vážné důsledky, včetně sebevraždy oběti.

Sexting může také přinést vážné zdravotní problémy, jako je emoční a psychologická úzkost, která může vyústit v deprese nebo dokonce sebevražedné myšlenky. Studie také ukazují spojitost mezi sextingem a rizikovým sexuálním chováním, jako je zvýšený počet sexuálních partnerů a nechráněný sex, stejně jako užívání návykových látek, jako je marihuana, cigarety a alkohol (Kopecký et al., 2015).

Když se útočník snaží usilovat o osobní setkání s dítětem, přesahuje to do oblasti kybergroomingu, který sexting často předchází. Útok na sexualitu dítěte je totiž efektivní a když má sexuální predátor v rukou intimní materiály oběti, může ji snadno přinutit k osobnímu setkání a následnému zneužití (Szotkowski et al., 2020).

V České republice je důležité si uvědomit, že i když je zákonem povolený pohlavní styk od patnácti let, není dovoleno pořizovat žádný intimní materiál s osobami

mladšími osmnácti let. Jakákoli taková aktivita by mohla být považována za dětskou pornografii, což je trestný čin s tvrdými postihy (Kožišek and Písecký, 2016).

2.3 Kybergrooming

Termín kybergrooming se používá k popisu chování uživatelů internetu, známých jako kybergroomers nebo predátoři, kteří se snaží získat důvěru svých obětí s cílem usnadnit osobní setkání. Tyto schůzky mohou vést k sexuálnímu zneužití, fyzickému násilí, zneužití oběti pro prostituci nebo výrobu dětské pornografie. Kybergrooming je typ psychické manipulace, která se odehrává prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a dalších technologií (Kopecký et al., 2015).

Kybergrooming se často odehrává prostřednictvím prohlížení profilů, fotografií, diskusí nebo inzerátů. Útočník si pečlivě vybírá svou oběť podle věku, zájmů nebo místa bydliště. Často oslovuje oběti pod záminkou nebo se snaží získat jejich důvěru tím, že se vydává za společného známého nebo přátelí se skutečnými přáteli oběti (Kožišek and Písecký, 2016).

V českém kontextu se často pojmy kybergrooming a sociální inženýrství spojují. Sociální inženýrství zahrnuje různé strategie, jak manipulovat s uživateli internetu za účelem získání osobních údajů a citlivých informací. Tyto strategie se mohou týkat průniku do bankovních účtů, získávání utajovaných informací a podobně, a často se využívají i v běžných marketingových aktivitách, jako je telemarketing. Primárním cílem sociálního inženýrství však není sexuální zneužití, jak tomu je u kybergroomingu. Kybergroomer, tedy útočník, využívá techniky sociálního inženýrství k manipulaci oběti s cílem domluvit osobní setkání, přičemž hlavním cílem je právě sexuální zneužití oběti (Kopecký et al., 2015).

Prvním krokem kybergroomingu je budování důvěry u oběti. Útočník se může pokusit získat důvěru tím, že předstírá, že rozumí dítěti, sdílí stejné zájmy nebo má podobné problémy. Oběť je často oslovována na základě informací dostupných na internetu (Kožišek and Písecký, 2016).

Pachatelé online sexuálních útoků zaměřených na děti tvoří různorodou skupinu, s primárním zájmem o děti v pubertě nebo adolescenci, tedy zejména nad 13 let věku (s drobnými odchylkami). Je důležité rozlišovat mezi termíny sexuální útočník (abuzér, predátor) a pedofil. Pedofilové se specializují na děti před pubertou (5/8-12 let), které jsou obvykle méně aktivní na internetu a méně náchylné k online sexuálním útokům.

Pachatelé online sexuálních útoků se dají rozdělit do dvou hlavních skupin podle jejich motivace:

- a) Ti, kteří se zaměřují na uspokojení svých sexuálních fantazií převážně v online prostředí.
- b) Ti, kteří chtějí navázat fyzický sexuální kontakt ve skutečném světě.

První skupina preferuje kybersex a nepožaduje setkání v reálném světě, zatímco druhá skupina je motivována k uskutečnění fyzického sexuálního zneužití dítěte a aktivně buduje online vztah s dětmi za účelem usnadnění osobního setkání (Kopecký et al., 2015).

Útočníci často využívají motivaci a sliby odměn k budování důvěry a závislosti u oběti. I když oběť nemusí mít zájem o fyzické setkání, může se nechat zmanipulovat k poskytnutí intimních materiálů za příslib zajímavých odměn. Tyto nabídky odměn mohou být velmi rozmanité. Tyto nabídky mohou také v oběti vzbudit dojem, že útočnickovi skutečně záleží na ní, a tak buduje silné kamarádské vztahy. Po navázání virtuálního vztahu a emotivních konverzací se oběť může stát emočně závislou na útočnickovi. Tato závislost může být formou silného kamarádského vztahu, kdy se oběť svěřuje se svými problémy, nebo dokonce láskyplného vztahu.

Kybergroomeři často používají strategii nazývanou zrcadlení (mirroring) k usnadnění manipulace a získání důvěry oběti. Tato technika spočívá v napodobování chování oběti, včetně mluvy, sdílení společných zájmů nebo prostředí, ze kterého oběť pochází. Tímto způsobem se útočníci obvykle snaží přizpůsobit svůj věk oběti a vytvořit dojem empatie.

Jednou z posledních fází kybergroomingu je nabídka osobního setkání, které může probíhat v různých formách, jako je například návštěva kina nebo procházka. Často však může být místem setkání byt kybergroomera. Útočníci záměrně volí místa, kde je oběť omezena ve svých možnostech uniknout nebo vyžádat si pomoc, jako jsou uzavřené objekty, automobily, sklepy, temné a opuštěné lokality nebo přírodní oblasti.

Napadení, obtěžování nebo zneužití dítěte představuje poslední fázi kybergroomingu. Alarmující je rostoucí počet těchto případů, nicméně mnoho obětí se bohužel rozhodne tyto zážitky tajit a nenahlásit. Jediným účinným způsobem ochrany před tímto jednáním je prevence a vzájemná důvěra mezi dětmi, rodiči a pedagogy (Kožišek and Písecký, 2016).

2.4 Webcam trolling

S rozvojem informačních komunikačních technologií a širokou dostupností internetových služeb, které umožnily propojit velké množství uživatelů a umožnily jim vzájemnou komunikaci a sdílení informací, se na internetové scéně začali objevovat i jedinci, kteří se snažili narušit komunikaci, vyvolávat konflikty, přitahovat pozornost a škodit ostatním uživatelům. Tito lidé jsou známí jako internetoví trollové a jejich činnost se nazývá trolling (Kopecký et al., 2015).

V posledních letech však tento fenomén prošel mnoha změnami a pro kybergroomery se stal prostředkem k získání intimních nebo sextingových materiálů od vybraných obětí (Kopecký et al., 2021).

Současný internetový trolling lze obecně rozdělit na dva hlavní typy: tzv. "kudos trolling", kterého je hlavním cílem zábava internetového publika, a tzv. "harm trolling", jehož účelem je způsobit škodu nebo nepříjemnosti ostatním uživatelům internetu (Kopecký et al., 2015).

Webcam trolling je termínem označujícím komunikační jev spojený se zneužitím webové kamery, při kterém je oběti místo skutečného obrazu z kamery promítána předem nahrávaná videosmyčka. Webcam trolling může být provozován v různých prostředích, která podporují komunikaci pomocí videochatu, včetně instant messengerů (Skype, ICQ) a sociálních sítí (Facebook, G+ atd.). K provádění tohoto jevu se využívají různé volně dostupné počítačové programy, které umožňují nahrávat předem vytvořená videa a simulovat tak virtuální webovou kameru (Kopecký et al., 2015).

Původně byl fenomén webcam trollingu vytvořen spíše pro zábavu a šokování volajícího. Mezi prvními videi vznikala řada komických situací, kdy protistrana pozvala k videohovoru kamaráda, ale místo něj se za kamerou objevila opička, známý zpěvák nebo dokonce děsivá postava z hororu. Nicméně sociální inženýři brzy začali využívat tento fenomén jako účinný nástroj k získávání citlivého obsahu od obětí. Stačilo vytvořit videosmyčku s atraktivní dívkou nebo chlapcem a protistrana měla dojem, že vidí skutečné osoby (Kožíšek and Písecký, 2016).

Webcam trolling se nejprve využíval na serverech, které umožňovaly spojení dvou lidí a videohovor, jako například Omegle nebo Chatroulette. Tato platforma umožňovala jednoduchý přístup k potenciálním obětem, které se sami přihlašovaly ke konverzaci, což značně usnadňovalo práci útočníkům. Postupem času se však tento

fenomén začal šířit i na různé sociální sítě, kde byla nabídnuta možnost komunikace prostřednictvím webové kamery (Kožíšek and Písecký, 2016).

Útočníci, kteří používají webové kamery ke škodlivým útokům, se často zaměřují na dětské uživatele internetu pomocí online videochatů. Strategie útoku je poměrně jednoduchá – pachatel nejprve přistoupí k dítěti, požádá o pornografický videochat, představí se dítěti pod falešnou identitou, připojí falešnou videosmyčku (většinou opačného pohlaví) a poté postupně představí sám k dítěti. Přesvědčit děti, aby se vystavily webové kameře. Pachatel během videochatu nahrává a ukládá obraz z kamery dítěte, aby jej mohlo dále používat, například k vydírání.

V rámci hříčky z webkamery je oběť zmanipulována tak, že je schopna během pár minut videa splnit příkazy útočníka, a dokonce i heterosexuálové jsou ochotni zkoušet různé sexy se stejným kamarádem na kameru. Takto vytvořené nahrávky jsou často sdíleny prostřednictvím dedikovaných serverů a obsahují převážně videosekvence chlapců ve věku 13-18 let.

V mnoha zdokumentovaných případech byly k vydírání dětí použity také podvodné webkamery – útočníci nejprve vylákali intimní materiál od dětských obětí a poté jej použili k vydírání. Dítěti vyhrožoval, že pokud nebude plnit jeho příkazy před webkamerou, bude zveřejněn jeho soukromý obsah. Děti ze strachu plnily příkazy útočníka a poskytovaly mu další intimní materiál (Kopecký et al., 2015).

Podvodníci mohou snadno napálit lidi pomocí speciálního programu, který umožňuje vytvářet virtuální webkameru. Tato virtuální kamera se chová jako skutečná, ale umožňuje útočníkovi přehrávat předem nahrané záběry atraktivních dívek nebo mladých chlapců (tzv. videosmyčky) v chatovacích programech. S tímto doplňkem nainstalovaným mohou podvodníci oslovovat libovolné osoby. Během komunikace se často zaměřují na lechtivá témata a čekají, až jim protistrana ukáže své intimní části těla. Některé verze tohoto programu lze získat zdarma, což zvyšuje jeho dostupnost a zneužití (Kožíšek and Písecký, 2016).

Útočník tak může snadno získat materiály, které může používat sám nebo je vyměňovat s jinými uživateli. Není neobvyklé, že jej využívá k vydírání obětí nebo je nahrává na specializované weby. Nejoblíbenější byly fotografie dětí ve věku 12 až 16 let, většinou chlapců. Nejvíce přehráni mají skupinové nahrávky. Některé nahrávky mohou mít i desítky milionů zhlédnutí (Kožíšek and Písecký, 2016).

Motivace pachatelů k napadení dětí se může lišit, někteří pachatelé se snaží získat od svých obětí peníze vydíráním, mezi další motivace patří například touha užít si

pocit moci pachatele nad obětí, prožívat své sexuální fantazie prostřednictvím videochatu, nebo nucení dětí k soukromým schůzkám – tzv. online grooming či kybergrooming (Kopecký et al., 2015).

Většina mladých mužů do 25 let má sklony ukázat se nazí na webové kameře dobrovolně, často zdarma, jako způsob vyjádření sebe samých, zábavy nebo příležitostného přivýdělku. Naopak, ženy ve věku kolem 23 let aktivně nabízejí tuto službu za peníze. Poptávka po sexu na webové kameře je obvykle u mužů ve věku okolo 19 let, kteří tuto službu vyhledávají jako formu sexuálního vyjádření a zábavy. Mnozí z nich se k této možnosti uchylují z různých důvodů, včetně zvědavosti, touhy po nových zkušenostech nebo prostě jako způsob, jak si užít online interakci (Kožíšek and Písecký, 2016).

2.5 Phishing

V českém jazyce je termín "phishing" možné interpretovat jako "rybaření". Jedná se o podvodnou techniku, která spočívá v získávání citlivých údajů, jako jsou hesla, údaje kreditních karet nebo jiné osobní informace. Tato metoda je často využívána v elektronické komunikaci, kde se pod falešnou záminkou, například e-mailů ze známých služeb, bank či sociálních sítí, snaží podvodníci získat citlivé informace od uživatelů. Pro dosažení svého cíle využívají podvodníci různé metody, zejména zasílání e-mailů a SMS zpráv, ve kterých se vydávají za různé autority, například IT specialisty, bankovní úředníky nebo zaměstnance firem. Tyto zprávy často obsahují odkazy vedoucí na falešné webové stránky, které vypadají jako originální. Uživatelé jsou poté manipulováni k zadání svých osobních údajů, jako jsou hesla, čísla kreditních karet apod., které útočníci následně zneužijí k ovládnutí účtu nebo k finančním podvodům (Kožíšek and Písecký, 2016).

Při získávání informací pachatelé často využívají falešné identity, internetové vyhledávače a informace od přátel oběti, kteří jsou spojeni s jejím veřejným profilem, například na Facebooku. Tito pachatelé také využívají informace z internetu o zájmech a zálibách dítěte, což jim umožňuje snáze získat důvěru oběti. Internet obsahuje velké množství údajů, které však uživatelé často neukládají na jednom místě, jako je například jejich profil. Na začátku procesu phishingu mají pachatelé k dispozici jen omezené informace, například pouze e-mailovou adresu. Avšak pomocí internetových

vyhledávačů mohou na základě e-mailové adresy odhalit telefonní číslo, z něhož pak mohou vyvodit adresu, profily a další citlivé informace o dítěti (Kopecký et al., 2015).

Phishing využívá různé metody sociálního inženýrství, které zahrnují prvky manipulace a oběť nepřichází fyzicky do kontaktu s útočníkem. Pro podvodníky je tato technika ideální, a pokud neselže, mohou se z ní poučit a zdokonalit ji. Často je obtížné odhalit falešné stránky od těch originálních, neboť útočníci často využívají dobrou jazykovou úpravu a profesionální vzhled svých podvodných webů (Kožišek and Písecký, 2016).

Typický phishingový útok začíná falešným e-mailem, který se maskuje jako komunikace od společnosti, kterou uživatel zná a důvěřuje jí, možná dokonce s ní má obchodní vztah. Tento e-mail často informuje uživatele o možném problému s jeho účtem, jako je podezřelá aktivita, neoprávněné transakce nebo nutnost ověření údajů z důvodu zabezpečení účtu (McCarthy and Weldon-Siviy, 2013).

3 SPECIFIKA PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ

Pojmem prevence rozumíme soubor opatření a strategií navržených tak, aby předcházely nežádoucím jevům nebo situacím, jako jsou nemoci, zločiny, nehody, školní neúspěchy, sociální konflikty, násilí a další negativní důsledky.

Východiskovými disciplínami pro přístup k problematice prevence jsou pedagogika, sociologie, psychologie a sociální práce. V rámci pedagogiky zauímají významnou roli sociální pedagogika, pedagogika volného času a etopedie, které se zaměřují na prevenci rizikového chování. Sociologie se zabývá analýzou společenské reality prostřednictvím disciplín jako sociologie města, rodiny, školy a sociální patologie, často využívá také statistiku. Psychologie, zejména oblast psychologie zdraví, se zabývá prevencí, a důležité jsou i poznatky z psychologie osobnosti, sociální psychologie a psychodiagnostiky. Sociální práce se zaměřuje na problematiku sociálního vyloučení a hraje klíčovou roli v terciární prevenci (Bělík and Hoferková, 2018).

Podle Krčmářové (2012) je prevence vždy lepší než náprava škod. Vynaložená energie a čas na prevenci, jako je diskuse o rizicích, stanovení pravidel a implementace vhodného softwaru, jsou opravdu investicí, která se vyplatí. Prevence je nejen mnohem příjemnější, ale také dlouhodobě efektivnější než řešení krizových situací, jako je uklidňování dítěte, návštěva psychologa, odvírování počítače nebo dokonce kontaktování policie.

Nejběžnější forma prevence závislostí spočívá v poskytování základních informací o této problematice, s důrazem na faktické informace o jejích negativních dopadech. Tento typ intervencí obvykle zahrnuje prezentaci odborníků, kteří představují základní informace o závislosti na internetu a poskytují doporučení, jak s ním kontrolovaně zacházet. Tyto intervence mohou být součástí mediální výchovy na základních a středních školách (Blinka et al., 2015).

Největší pozornost je věnována prevenci u dětí a dospívajících, což lze vysvětlit tím, že většina preventivních programů v oblasti rizikového chování je zaměřena na tuto cílovou skupinu. Děti a mládež jsou obvykle cíleni, protože v tomto věku je snazší formovat jejich hodnoty a názory, a školní prostředí poskytuje vhodnou platformu pro jejich implementaci (Blinka et al., 2015).

V České republice se prevence nachází v kompetenci několika resortů. Mezi dominantní patří Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra

a Ministerstvo zdravotnictví. Kromě nich se na systému prevence podílí i další resorty, jako je Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo obrany, které spolupracují s nadresortními orgány.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy hraje v České republice klíčovou roli v prevenci rizikového chování. Prevence je integrována do běžného vzdělávacího procesu na školách, kde jsou prováděny jak nespecifické, tak specifické preventivní aktivity. Tyto aktivity jsou obvykle prováděny buď samotnými pedagogickými pracovníky nebo prostřednictvím neziskových organizací specializujících se především na primární prevenci (Bělík and Hoferková, 2018).

3.1 Efektivita prevence

Prevenci lze definovat jako soubor opatření, aktivit a strategií, které mají za cíl zabránit nebo alespoň zmírnit negativní dopady sociálně patologických jevů. Tyto dopady mohou zahrnovat jak zdravotní poškození, tak právní, sociální a další důsledky pro jedince zapojené do sociálně deviantního chování. Cíle preventivních aktivit mohou být různorodé: od prevence vzniku negativních důsledků (například předejít prvnímu užití drog), přes zmírnění existujících závislostí až po odbourání sociálních, morálních a právních následků těchto jevů. Obecně platí, že je mnohem efektivnější předcházet těmto jevům, než je následně řešit (Bělík and Hoferková, 2016).

Základními parametry, které dělají preventivní program efektivní, jsou dle Nešpora et al. (1999):

- Věk a vzdělání – program musí být přizpůsoben věku, věkovým charakteristikám a vzdělání cílové skupiny.
- Konkrétnost – program by měl být malý, dynamický, interaktivní a specifický pro dané potřeby.
- Životnost – měl by se dotýkat reálného života dětí a adresovat jejich aktuální potřeby a výzvy.
- Rozvoj kompetencí – zaměřuje se na získávání sociálních dovedností a kompetencí pro úspěšný život.
- Regionální aspekt – berou v úvahu místní specifika a potřeby komunity, ve které je program implementován.
- Pozitivní přístup – využívá pozitivních modelů a příkladů ze života dětí a nabízí inspirativní příběhy.

- Komplexnost – pracuje s pozitivními i negativními aspekty sociálního chování a deviace.
- Dlouhodobý efekt – měl by být navržen s ohledem na dlouhodobou udržitelnost a trvalý vliv.
- Kvalifikovaná prezentace – prezentace programu by měla být provedena kvalifikovaně a důvěryhodně, aby získala důvěru účastníků.
- Flexibilita – je třeba počítat s možnými komplikacemi během realizace a být schopen program přizpůsobit aktuálním potřebám a situacím.
- Individualizace pomoci – poskytuje pomoc cíleně s ohledem na individuální potřeby dětí se zvýšeným rizikem.
- Spolupráce s dalšími institucemi – program by měl spolupracovat s dalšími institucemi a rodiči dětí pro maximální účinnost.
- Zahrnutí relaxačních technik – zahrnuje relaxační techniky a strategie zvládnání stresu pro podporu duševního zdraví účastníků.
- Nabídka efektivních strategií – poskytuje efektivní strategie pro prevenci sociálních problémů a podporu pozitivního chování.

3.2 Dělení prevence

3.2.1 Primární prevence

Primární prevence zahrnuje komplexní soubor faktorů, které ovlivňují jednotlivce. Tyto faktory zahrnují především rodinu a školu, ale také vliv místního prostředí, zejména prostřednictvím občanských sdružení. Hlavním cílem primární prevence je ovlivňování výchovy, vzdělávání, volnočasových aktivit, poradenství a práce s hodnotami dětí a mládeže. Tato forma prevence se zaměřuje na dosud nedotčenou populaci. Nedostatečná pozornost věnovaná primární prevenci představuje chybu v současné společnosti. Rodina by měla být klíčovým prvkem v primární prevenci (Bělík and Hoferková, 2018).

Dělení primární prevence:

1) Specifická primární prevence

Specifická primární prevence je systém aktivit a služeb, který je zaměřen na pracování s populací, u které lze předpokládat negativní vývoj v případě absence

těchto aktivit. Cílem této prevence je předcházet nebo omezovat nárůst problémů. Součástí tohoto systému jsou standardy primární prevence, které stanovují požadovanou úroveň a kvalitu aktivit. Dodržování těchto standardů je klíčové pro úspěch preventivních opatření.

a. Všeobecná primární prevence

Všeobecná primární prevence je zaměřena na širší populace bez zvláštního zohlednění specifických rizikových skupin. Tato prevence se soustředí na skupiny lidí rozdělené pouze podle věku, a to v početně větších jednotkách, jako je například celá školní třída. Programy v rámci všeobecné primární prevence mají za cíl ovlivňovat postoje, hodnoty a chování dětí.

b. Selektivní primární prevence

Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupiny jedinců, u kterých je identifikováno zvýšené riziko vzniku různých forem rizikového chování, jako jsou například děti ze sociálně slabých rodin, děti se slabým školním prospěchem nebo s poruchami chování. Cílem této formy prevence je posílit sociální dovednosti jednotlivců, rozvíjet jejich komunikační schopnosti a budovat zdravé vztahy mezi nimi. Tímto způsobem se snaží selektivní primární prevence předcházet rizikovému chování a snižovat pravděpodobnost negativních důsledků pro dané jedince či skupiny.

c. Indikovaná primární prevence

Indikovaná primární prevence se zaměřuje na jedince, kteří jsou výrazně ohroženi nebo již projeví rizikové chování. Jejím cílem je snížit četnost výskytu tohoto rizikového chování a zmírnit jeho následky. Tato forma prevence předchází sekundární prevenci, která se zabývá identifikací a intervenčními opatřeními u osob s již existujícím problémem. Indikovaná primární prevence se tak snaží předejít eskalaci problému a minimalizovat jeho dopady na jedince a společnost jako celek.

2) Nespecifická primární prevence

Nespecifická primární prevence zahrnuje široké spektrum metod a přístupů, které podporují rozvoj harmonické osobnosti. Tato prevence zahrnuje možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. Programy nespecifické prevence, jako jsou různé volnočasové aktivity, mají smysl i v případě, že neexistují sociálně patologické jevy, a je žádoucí je rozvíjet a podporovat. Na rozdíl od specifické prevence zde není požadavek na zaměření

na konkrétní typ rizikového chování, ani se nerozlišuje, pro jakou konkrétní cílovou skupinu jsou tyto programy určeny. Místo toho jsou tyto programy navrženy tak, aby prospěly celkovému rozvoji jedince bez ohledu na jeho konkrétní rizikové faktory (Bělík and Hoferková, 2018).

3.2.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence zaměřuje svou pozornost na jednotlivce a skupiny lidí, u nichž existuje zvýšené riziko zapojení se do trestné činnosti nebo stát se její obětí. Tato prevence také reaguje na sociálně nežádoucí jevy, jako jsou například závislosti na drogách a alkoholu, záškoláctví, problémy s hazardními hrami, destruktivní chování, vandalismus, konflikty mezi etniky a dlouhodobá nezaměstnanost. Instituce, které se věnují sekundární prevenci, zahrnují poradny, krizová centra, střediska pro prevenci a výchovu, kontaktní místa, telefonní linky pro pomoc a detoxikační centra (Bělík and Hoferková, 2018).

3.2.3 Terciální prevence

Terciální prevence se soustředí na resocializaci jedinců, kteří již prošli narušením a snaží se minimalizovat opakování rizikového chování. Jedním z hlavních konceptů terciální prevence je tzv. "harm reduction" neboli snižování škod, které se zaměřuje na minimalizaci negativních dopadů již existujících sociálních deviací. Tento přístup klade důraz na nenásilnou a nenátlakovou pomoc jednotlivcům nebo komunitám, kteří jsou zranitelnější ve společnosti. Harm reduction se snaží minimalizovat následky střetů těchto jedinců se společností. I když terciální prevence není běžně spojována se školami, uplatňuje se v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu, jako jsou dětské domovy se školou a výchovné ústavy (Bělík and Hoferková, 2018).

3.3 Preventivní programy školy

Specifickou primární prevencí rizikového chování ve školách definujeme jako intervence a programy, které úzce cílí na konkrétní oblasti rizikového chování a s nimi spojené jevy. Rizikové chování zahrnuje vzorce jednání, které vedou k identifikovatelnému zvýšení rizik pro jedince nebo společnost, včetně výchovných, zdravotních, sociálních a jiných hrozeb. Mezi nejčastěji řazené formy rizikového

chování patří šikana a násilí ve školách, záškoláctví, užívání drog, nadměrné používání počítačů, anabolických steroidů, kriminální jednání, sexuálně rizikové chování, vandalismus, xenofobii, rasismus, intoleranci a antisemitismus, komerční zneužívání dětí, týrání a zanedbávání dětí a další. Prevence rizikového chování zahrnuje širokou škálu výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních a dalších intervencí, které mají za cíl předcházet vzniku, progresi nebo zmírnění rizikového chování, ať už pomocí prevence, intervence nebo řešení jeho důsledků (Martanová et al., 2012).

Tradičně se do preventivních aktivit zapojují různé instituce a organizace zejména z okolí škol. Mezi ně patří policisté na všech úrovních, sociální pracovníci a pracovníci neziskových organizací. Vedle krátkodobých aktivit je ideální, aby byly tyto aktivity doplněny dlouhodobými preventivními programy, které obvykle poskytují nestátní neziskové organizace.

Všechny preventivní činnosti by měly být začleněny do preventivního programu, kterým škola projevuje své úsilí v oblasti prevence. Tento preventivní program představuje komplexní dlouhodobý plán prevence pro školu nebo školské zařízení a je nedílnou součástí školního vzdělávacího programu. Tento program vychází z relevantního rámcového vzdělávacího programu (RVP) a může být součástí stávajících osnov a učebních plánů (Bělík and Hoferková, 2018).

3.4 Preventivní projekty zaměřené na e-rizika

3.4.1 E-Bezpečí

Projekt E-Bezpečí je certifikovaný projekt s celostátním dosahem, který se zaměřuje na prevenci, vzdělávání, výzkum a osvětu týkající se rizikového chování na internetu a přidružených jevů. V poslední době se projekt rovněž zabývá pozitivními aspekty využití informačních technologií ve vzdělávání a každodenním životě. E-Bezpečí je realizováno Centrem prevence rizikové virtuální komunikace, které je součástí Pedagogické fakulty Univerzity Palackého, a spolupracuje s dalšími organizacemi.

Projekt E-Bezpečí se zaměřuje na širokou škálu oblastí spojených s rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény. Patří sem kyberšikana a sexting, což jsou formy vydírání, vyhrožování a poškozování obětí za využití informačních a komunikačních technologií. Dále projekt upozorňuje na kybergrooming, tedy

komunikaci s neznámými uživateli internetu, která může vést až k osobní schůzce. Součástí jeho činnosti je i prevence kyberstalkingu a stalkingu, což jsou formy nebezpečného pronásledování s využitím ICT. Specializuje se také na problematiku rizik spojených se sociálními sítěmi, jako je Facebook, a na fenomény jako hoax, spam, fake news a online závislosti (netolismus, nomofobie). Dále se věnuje jevu nazývanému youtubering a varuje před zneužitím osobních údajů v elektronickém prostředí.

Projekt se zaměřuje na terénní práci s různými cílovými skupinami a provádí přednášky, besedy a preventivní vzdělávací akce. Tyto přednášky a besedy nejen prezentují konkrétní nebezpečné jevy, ale také nabízejí možnosti prevence a obrany proti nim. Problematické situace jsou demonstrovány pomocí modelových scénářů i reálných případů. Besedy jsou interaktivní a využívají multimediální prvky, jako jsou prezentace a videoukázky. Jejich besedy poskytují žákům na 2. stupni základních škol a na středních školách témata jako: Kyberšikana v souvislostech, Sexting, kybergrooming a online podvody a Sociální síť. Tyto lekce se konají ve dvou setkáních a délku mají 45 minut.

Kromě organizace vzdělávacích akcí provádí projekt E-Bezpečí pravidelná celorepubliková výzkumná šetření zaměřená na rizikovou komunikaci v online prostředí. Dále provozuje online poradnu a vydává různé tiskoviny určené pro žáky a učitele. Projekt se také aktivně angažuje v popularizaci problematiky bezpečného chování na internetu a realizuje další širokou škálu aktivit v této oblasti.

Projekt E-Bezpečí je v současnosti aktivním a dynamicky fungujícím národním preventivním projektem, který poskytuje pomoc širokému spektru uživatelů internetu, od dětí po dospělé. Tento projekt rovněž nabízí pomocnou ruku všem, kteří se ocitli v obtížné situaci v důsledku některého z online nebezpečí. Je podporován klíčovými ministerstvy, jako je Ministerstvo vnitra České republiky a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, a spolupracuje s Policií České republiky. E-Bezpečí je významným prvkem v oblasti prevence online kriminality na národní úrovni (E-Bezpečí, n.d.).

3.4.2 Linka bezpečí

Na Lince Bezpečí poskytují pomoc dětem a studentům, kteří se ocitnou v obtížné životní situaci nebo řeší každodenní starosti a problémy, s nimiž si nevědí rady. Jsou k dispozici klientům z celé České republiky nepřetržitě na telefonní lince 116 111, chatu

a e-mailové poradně. Kladou důraz na prevenci a provádějí různé aktivity, jako jsou návštěvy škol a sportovních klubů, natáčení vzdělávacích videí, podcastů a psaní blogů. Pravidelně se účastní odborných a veřejných akcí, které přispívají k rozvoji péče o duševní zdraví dětí a mládeže. Dbají na vysokou odbornost svých služeb poskytovaných dětem a jejich blízkým. Snaží se zajistit, aby zaměstnanci na Lince Bezpečí byli spokojeni a věnují se jejich duševní hygieně a pravidelnému vzdělávání.

Ročně projekt poskytuje pomoc více než 100 000 dětem v nouzi prostřednictvím telefonu, chatu a e-mailu. Navštěvuje více než 8 000 dětí ve školách a klubech. Webovou poradnu využívá 73 125 návštěvníků. Projekt je k dispozici nepřetržitě, ale bez podpory dárců by to nebylo možné.

Projekt je oporou pro dětskou duši, poskytuje pomoc 24 hodin denně po celý rok. Denně řeší až 400 dětských kontaktů z celé České republiky. Ctí anonymitu a soukromí dětí, které se na něj obrací s různými problémy, jako je sebepoškození, sebevražedné myšlenky, vztahové a rodinné problémy a nástrahy na internetu. Během hodinového provozu probíhá průměrně 10 kontaktů (telefon, e-mail, chat) (Linka bezpečí, n.d.).

3.4.3 Bílý kruh bezpečí

Po kontaktu s Bílým kruhem bezpečí mohou klienti očekávat následující: poskytnutí bezpečného prostoru a podpory při vyjádření svých oprávněných emocí, obnovení pocitu bezpečí, prověření základních potřeb a hledání potřebných zdrojů, pomoc při zhodnocení aktuální situace a stanovení individuálních cílů, poskytnutí srozumitelných informací o právech obětí trestných činů a rad, jak tato práva uplatnit, stanovení priorit a první nezbytné kroky k nápravě škod, poradenství při hledání strategií řešení problémů, informování o dalších užitečných službách a případné doporučení nebo zprostředkování těchto služeb, a v mimořádně závažných případech nabídku doplňkových služeb Bílého kruhu bezpečí.

Odborně způsobilí poradci poskytují pomoc, přičemž mezi ně patří zejména právníci, psychologové a sociální pracovníci, kteří jsou obvykle uznávanými experty ve svém oboru. Věnují svůj volný čas a znalosti obětem trestných činů, svědkům a pozůstalým po obětech.

Bílý kruh bezpečí (BKB) poskytuje komplexní pomoc obětem kriminality, zahrnující právní informace, psychologické a sociální poradenství, stejně jako praktické rady a informace.

Bílý kruh bezpečí také aktivně předkládá podněty k zákonodárným iniciativám a spolupracuje při tvorbě zákonů. Uskutečňuje přednášky, výcviky, semináře, konference a publikuje. Realizuje vlastní projekty a účastní se mezinárodních projektů. Spolupracuje s nestátními organizacemi, státní správou a místní samosprávou v České republice a má také zahraniční spolupráci, včetně členství ve Victim Support Europe (Bílý kruh bezpečí, n.d.).

3.4.4 Nebud' Oběť!

Organizace Nebud' oběť má za cíl ochraňovat děti před nebezpečími a riziky, které přináší virtuální svět a moderní komunikační technologie. Její činnost spočívá v preventivní osvětě a realizaci projektů a akcí zaměřených na tuto problematiku. Kromě primární cílové skupiny, kterou tvoří žáci základních a středních škol, oslovuje i sekundární skupinu, kterou představují rodiče, učitelé, školští pracovníci, úředníci školských odborů na místní úrovni a knihovníci Knihovny města Ostravy. Jako jediná organizace v Moravskoslezském kraji specializující se na rizika spojená s internetem a moderními technologiemi, Nebud' oběť pořádá široké spektrum akcí s cílem minimalizovat tato rizika. Mezi tyto aktivity patří přednášky, školení a další akce, do kterých se pravidelně a aktivně zapojují žáci základních a středních škol a studenti učňovských oborů.

Nebud' oběť se zaměřuje na šíření povědomí o rizicích spojených s používáním internetu a komunikačních technologií. Její činnost zahrnuje obecně prospěšnou osvětovou a propagační práci týkající se bezpečného užívání mobilních telefonů, komunikačních zařízení a internetových aplikací s důrazem na ochranu osobních údajů. Dále poskytuje podporu ohroženým skupinám, přispívajíc tak k minimalizaci rizik spojených s používáním moderních komunikačních technologií. Organizace se snaží neustále rozšiřovat své aktivity a přibližovat je nejohroženějším skupinám na základě aktuálních potřeb a rizik. K tomu navazuje nová partnerství a spolupráce s dotčenými organizacemi v Moravskoslezském kraji, včetně škol, knihoven, policíí a dalších. Nebud' oběť se snaží být stabilní organizací, která nabízí své aktivity zdarma díky získaným projektům. Její podpora směřuje k různým organizacím pracujícím s mládeží,

jako jsou školy, knihovny, nízkoprahová centra a další. Mezi hlavní aktivity spolku patří vzdělávací akce, přednášky, školení, mediální kampaně, projektové dny na základních školách, natáčení videoklipů, tvorba komiksů a pravidelná aktualizace webových stránek a sociálních sítí, zejména Facebooku (Nebud' obět', n.d.).

3.4.5 DigiKoalice

DigiKoalice, plným názvem Česká národní koalice pro digitální dovednosti a pracovní místa, byla založena v České republice dne 28. listopadu 2016 inspirována podobnými iniciativami z jiných zemí. Její vznik iniciovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky společně s dalšími partnerskými organizacemi. V současnosti je DigiKoalice součástí Národního pedagogického institutu České republiky.

Jsou zde pro všechny, kdo se chtějí podílet na rozvoji digitální gramotnosti a dovedností občanů České republiky. Jejich koalice spojuje zástupce státních institucí, firem působících v oblasti informačních a komunikačních technologií, vzdělávacích institucí, akademické sféry, neziskové organizace, provozovatele škol a další relevantní subjekty.

"Katalog" kyberprevence DigiKoalice, který poskytuje přehled programů a metodik pro podporu bezpečného chování dětí v online prostoru. Tento katalog vznikl v rámci práce poradní skupiny DigiKoalice a je založen na výsledcích rozsáhlého dvoukolového dotazníkového šetření mezi odborníky a organizacemi.

Pro výběr programů vhodných pro konkrétní školu a plánování preventivních aktivit se doporučuje konzultovat s metodikem prevence z příslušné pedagogicko-psychologické poradny. Katalog je také doplněn o Čtrnáct bodů efektivní kyberprevence.

Katalog kyberprevence přináší ucelený přehled programů a metodik pro zvyšování bezpečného chování dětí v online prostoru. Obsahuje více než 140 programů určeným žákům, desítky programů zaměřených na pedagogy i rodiče a řadu metodik a materiálů podporujících prevenci rizikového chování online (DigiKoalice, 2023).

4 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

4.1 Výzkumná sonda, cíl a stanovení hypotéz

Cílem diplomové práce je zjistit, jak nahlíží žáci 2. stupně ZŠ na preventivní programy zaměřené na e-rizika. Pomocí polostrukturovaného dotazníku a dílčích otázek, které naplňují hypotézy, bylo zjišťováno, jestli žáci znají pojem e-rizika, jestli znají nějaká vybraná e-rizika z nabídky, jestli mají preventivní programy zaměřené na e-rizika, zda se ve svém okolí setkali s někým, kdo se stal obětí rizik na internetu, zda se dozvěděli z preventivních programů to, jak se mají zachovat, pokud by se sami stali obětí e-rizik a také na koho by se obrátili. Dotazníkové šetření bylo doplněno o otázku, zda někdy slyšeli o existenci stránek, které se zaměřují na e-rizika a také anonymní pomoc obětem.

Vědecko-výzkumný problém se zabývá faktory preventivních programů zaměřených na e-rizika a jejich vlivem na žáky.

Výzkumná sonda byla zaměřena na děti staršího školního věku, a to konkrétně na děti z 6. – 9. tříd ve věku od 11 do 15 let, na vybraném druhém stupni základní školy a nižším gymnáziu v Královehradeckém kraji.

Na základě teoretické části, literatury a vlastních zkušeností, byl stanoven hlavní cíl, jeho dílčí cíle a z toho pramenící hypotézy:

Hlavní cíl: Zjistit, jestli se žáci 2. stupně základní školy setkali s preventivními programy zaměřenými na e-rizika.

Dílčí cíl:

- Zjistit, kolik procent dětí se poprvé setkalo s tématem e-rizik v rámci preventivních programů.
- Zjistit, kolik procent dětí ví, jak se zachovat, když se ony samy nebo někdo z jejich okolí stanou obětí e-rizik.
- Zjistit, jestli mají žáci z vyšších ročníků větší povědomí o e-rizicích než žáci z nižších ročníků.

H0 – Žáci 2. stupně základní školy se setkali s preventivními programy zaměřenými na e-rizika.

H1 – Více než 50 % dětí se poprvé setkalo s tématem e-rizik v rámci preventivních programů.

Podle výzkumu zaměřeného na mediální výchovu v českých rodinách (Stašová et al., 2015) výsledky ukazují to, že 20,8 % rodičů nikdy nevyužívá svou vlastní přítomnost při konzumaci médií jako prostředek k tomu, aby dítě naučil, jak s médii správně zacházet. A zároveň 19 % z dotazovaných dětí uvedlo, že se s nimi rodiče nebaví nikdy o tom, co viděli v televizi nebo dělají na počítači.

H2 – Více než 40 % dětí ví, jak se zachovat, když se ony samy nebo někdo z jejich okolí stanou obětí e-rizik.

Dle Globálního průzkumu online bezpečnosti (2023): *„Z průzkumu vyplývá, že se 69 % dotázaných v posledním roce setkalo s nějakým rizikem na internetu. Nejčastějšími riziky, s nimiž mají dotázaní celosvětově nějakou zkušenost, byly dezinformace a osobní rizika (včetně kyberšikany, nenávistných projevů a hrozeb násilím). 60 % těch, co se setkali s nějakým ohrožením na internetu, o tom s někým mluvilo. V 71 % si o tom promluvili s rodiči, ve 32 % s kamarády a 14 % s jiným dospělým, než je rodič.“*

H3 – Žáci z vyšších ročníků (8. – 9. třída) mají větší povědomí o e-rizicích, než žáci z nižších ročníků (6. – 7- třída).

Téměř všichni žáci druhého stupně základní školy mají účet na sociálních sítích a denně se pohybují v prostředí kyberprostoru. Nicméně výzkum Vnímání kyberkriminality u žáků, provedený v rámci projektu Kraje pro bezpečný internet (KPBI) na konci roku 2018, ukázal, že žáci mají omezené povědomí o kyberkriminalitě a o tom, jaké aktivity jsou na internetu vhodné. Z tohoto výzkumu také vyplývá, že děti nejsou pouze obětmi kyberkriminality, ale často se stávají i samotnými pachateli.

Závažné je zejména zjištění, že žáci nejvíce chybí znalosti v oblasti porušování autorských práv a zasilání nahých fotografií u dětí mladších 15 let (MVČR, n.d.).

4.2 Použité metody

Pro získání dat potřebných k ověření výše zmíněných hypotéz byla zvolena kvantitativní metoda polostrukturovaného dotazníku nestandardizovaného dotazníku, kde byla použita vlastní konstrukce, díky ní bylo možné hromadně získat velké množství potřebných údajů. Data byla získávána anonymně, respondenti uváděli pouze navštěvovanou třídu a své pohlaví.

Dotazník je slovo odvozené od dotazování a otázek. Tento nástroj se používá k písemnému získávání odpovědí na otázky. Je to běžná metoda, která umožňuje shromáždit informace od respondentů formou psaného textu. Dotazníky jsou často využívány pro masivní sběr dat, což znamená, že umožňují získat informace od velkého počtu lidí (Gavora, 2010).

Dotazník, který je součástí této diplomové práce, obsahoval otázky uzavřené, polouzavřené a jednu otázku otevřenou, která sloužila pro doplnění toho, na jaké téma e-rizik měli žáci zaměřené jejich preventivní programy. Úkolem respondentů bylo označit jednu či více odpovědí, u polouzavřených otázek bylo možné doplnit vlastní odpověď. Dotazníky vyplňovali žáci během vyučování. Metoda dotazníku byla zvolena i vzhledem k omezeným časovým možnostem respondentů. Odpovědi byly následně statisticky vyhodnoceny. Většina z nich byla zpracována i do grafické podoby.

Dotazník tvoří 13 položek. První dvě otázky byly demografického charakteru, ostatní se už týkaly konkrétních témat zaměřující se na e-rizika a preventivní programy.

Otázka číslo tři se ptala, zda někdy žáci slyšeli o pojmu e-rizika. Čtvrtá otázka se zaměřovala na to, kde se poprvé o e-rizicích dozvěděli. Otázka pátá zjišťovala, jestli si žáci ve svém volném čase hledají informace o e-rizicích. Šestá otázka se ptala na to, zda znají některá e-rizika z uvedené nabídky, kde si mohli vybrat jednu nebo i více možností. Otázka sedmá byla obecného charakteru a ptala se jen na to, zda mají ve škole preventivní programy. Osmá otázka se dále doptávala, jestli se setkali s preventivním programem zaměřeným přímo na e-rizika. Otázka devátá zjišťovala, na jaké konkrétní téma to bylo. Desátá otázka se zaměřovala na to, zda se respondenti setkali ve svém okolí s někým, kdo se stal obětí e-rizik. V jedenácté otázce jsem se zajímala, zda se v rámci preventivních programů dozvěděli, jak se zachovat, kdyby se oni sami dostali do podobné situace. Otázka dvanáctá navazovala na tu předchozí a ptala se na to na koho by se obrátili, kdyby se do podobné situace dostali. A poslední třináctá otázka zjišťovala, zda žáci znají stránky jako E-Bezpečí, Linka bezpečí, Bílý kruh bezpečí nebo Nebud' Obět'.

Tabulka 1 nám ukazuje porovnání, které otázky budou odpovídat na konkrétní hypotézy:

Tabulka 1 - Hypotézy a tazatelské otázky

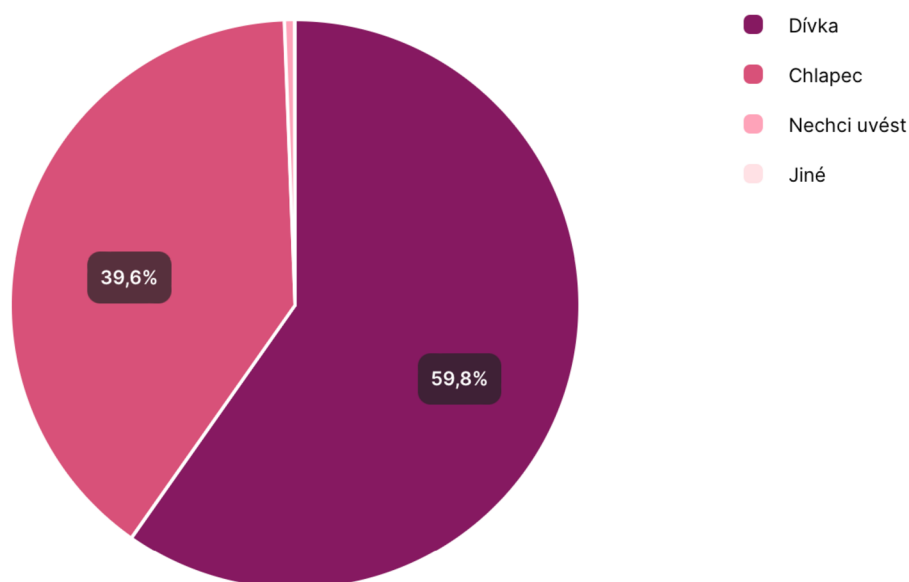
ZNĚNÍ HYPOTÉZY	TAZATELSKÉ OTÁZKY
<p>Více než 50 % dětí se poprvé setkalo s tématem e-rizik v rámci preventivních programů.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O e-rizicích jsem se poprvé dozvěděl/a: • Máš ve škole preventivní programy? • Setkal/a jsi se s preventivním programem na e-rizika? • Pamatuješ si, na jaké téma e-rizik to bylo?
<p>Více než 40 % dětí ví, jak se zachovat, když se ony samy nebo někdo z jejich okolí stanou obětí e-rizik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Setkal/a si se ve svém okolí s tím, že by se někdo stal obětí internetových rizik (např. někdo žádal po někom fotky, osobní údaje nebo mu vyhrožoval atd.)? • Dozvěděl/a ses v rámci preventivních programů na e-rizika, jak se zachovat, když se ti něco takového stane? • Kam by ses obrátil/a, kdyby se ti na internetu dělo něco podobného? • Slyšel/a jsi někdy o existenci stránek E-Bezpečí, Linka bezpečí, Bílý kruh bezpečí nebo Nebud' Oběť, které ti mohou pomoci, pokud budeš mít nějaké problémy na internetu a nebudeš chtít o tom mluvit s někým blízkým?
<p>Žáci z vyšších ročníků (8. – 9. třída) mají větší povědomí o e-rizicích, než žáci z nižších ročníků (6. – 7- třída).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Třída: • Slyšel/a jsi někdy pojem e-rizika (rizika na internetu)? • Zjišťuješ si ty sám/sama informace o e-rizicích ve svém volném čase? • Znáš nějaká e-rizika z uvedené nabídky?

5 ANALÝZA VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazníkové šetření k diplomové práci Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima žáků 2. stupně základních škol bylo provedeno na dvou vybraných základních školách. Na druhém stupni základní školy a na nižším gymnáziu v Královéhradeckém kraji. Rozdalo se přes 240 kopií a bylo mi navraceno 169 vyplněných dotazníkových šetření. Z nižšího gymnázia se mi vrátilo 86 vyplněných dotazníkových šetření, tj. 71,7 %. Z druhého stupně základní školy jsem mi zpět bylo navraceno 83 vyplněných dotazníků, tj. 69,2 %.

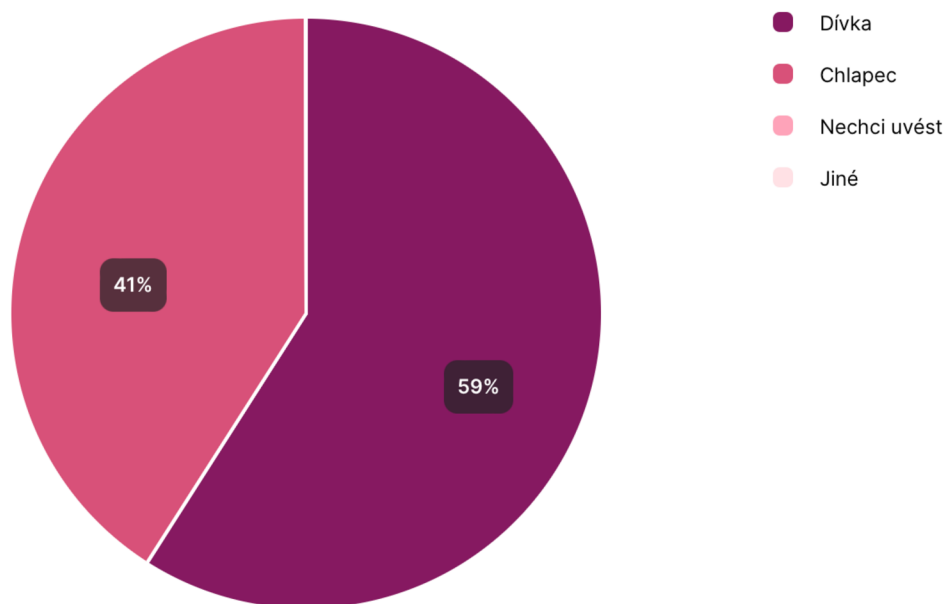
5.1 Prezentace výsledků dotazníkového šetření

Otázka č.1 – Pohlaví dotazovaných

Graf 1 - Pohlaví

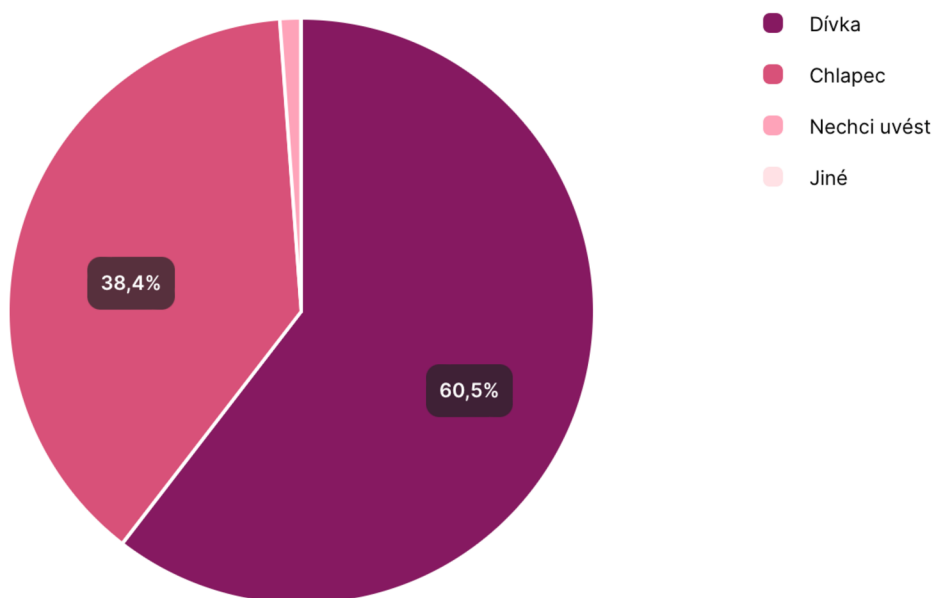
Graf 1 ukazuje, že z 169 dotazovaných z obou základních škol se šetření zúčastnilo 101 dívek, 67 chlapců a jen jeden své pohlaví nechtěl uvést.

Graf 2 - Pohlaví dotazovaných na základní škole

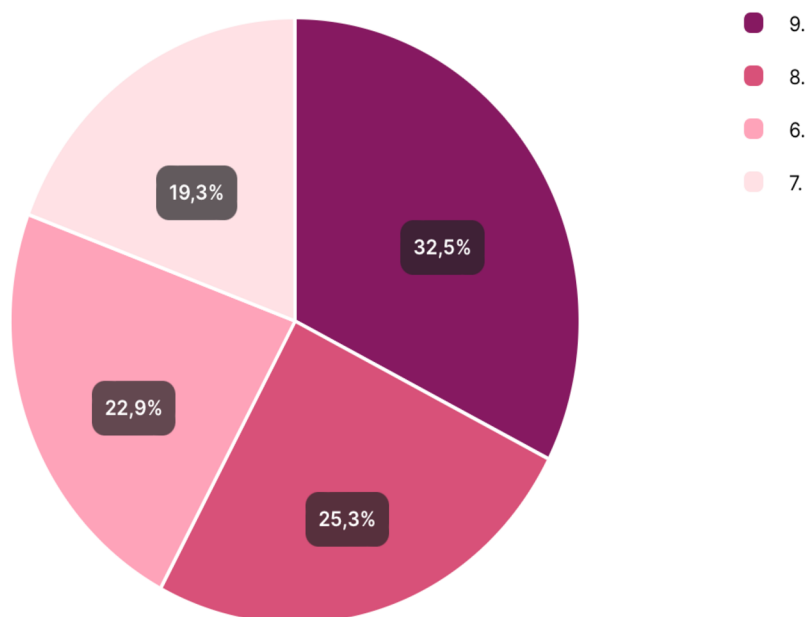
Graf 2 znázorňuje, že se dotazníkového šetření na vybrané základní škole zúčastnilo 49 dívek a 34 chlapců.

Graf 3 vypovídá, že dotazníkového šetření na nižším gymnáziu zúčastnilo 52 dívek, 33 chlapců a 1 žák své pohlaví nechtěl uvést.

Graf 3 - Pohlaví dotazovaných na nižším gymnáziu

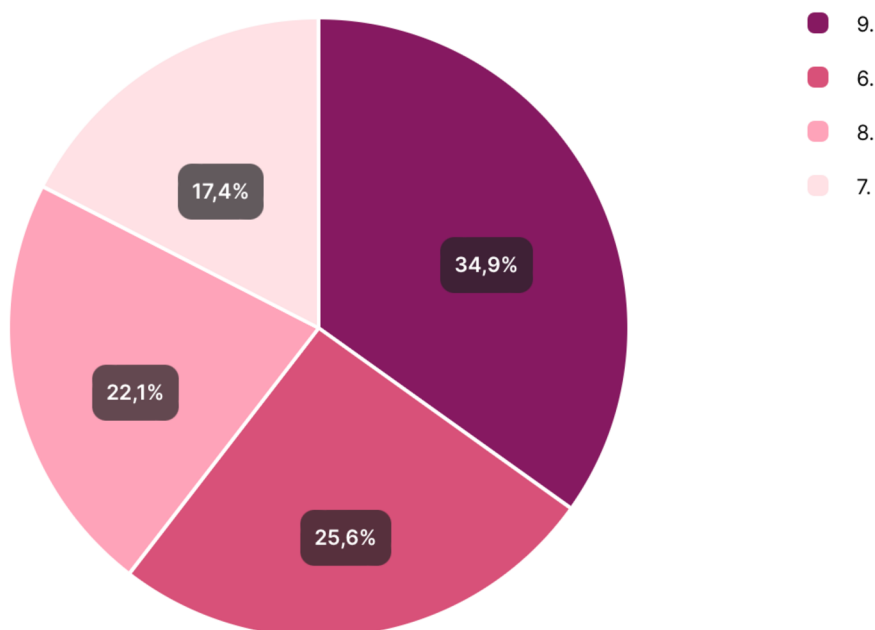
Otázka č.2 – Třída dotazovaných

Graf 4 - Počet dotazovaných žáků ve třídách na druhém stupni základní školy

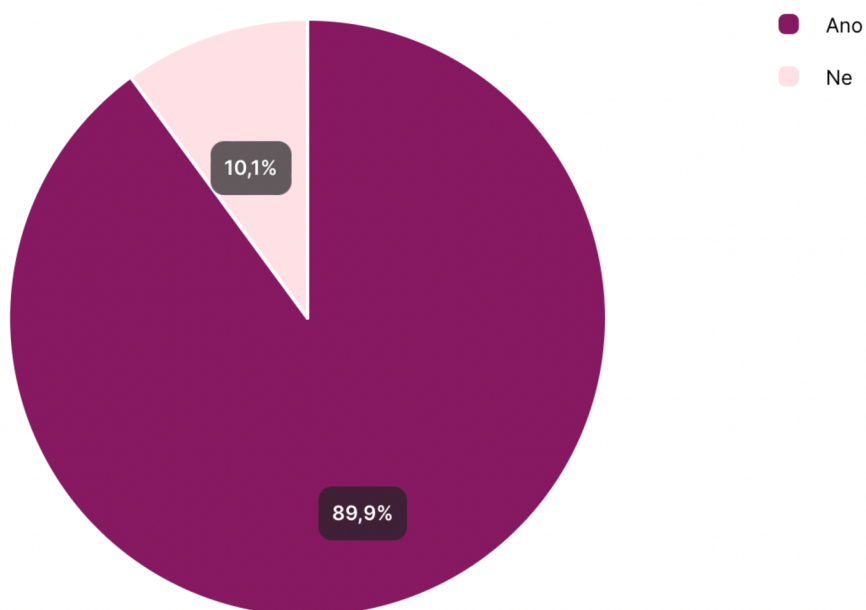
Graf 4 ukazuje, že na druhém stupni základní školy se dotazníkového šetření zúčastnilo nejvíce dětí z 9. třídy, a to s celkovým počtem 27 žáků, naopak nejméně se zúčastnilo žáků 7. tříd a to přesně 17 žáků. Žáků z 6. tříd odpovědělo 19 a žáků z 8. tříd se zúčastnilo 21.

Graf 5 znázorňuje, že na nižším gymnáziu se dotazníkového šetření zúčastnilo také nejvíce žáků z 9. tříd a to přesně 30 žáků, a opět nejméně žáků odpovědělo v 7. třídách v přesném počtu 15 žáků. Z 6. tříd se zúčastnilo 22 žáků a z 8. tříd odpovědělo žáků 19.

Graf 5 - Počet dotazovaných žáků ve třídách na nižším gymnáziu

Otázka č.3 – Slyšel/a jsi někdy pojem e-rizika?

Graf 6 - Porovnání škol, zda žáci znají pojem e-rizika

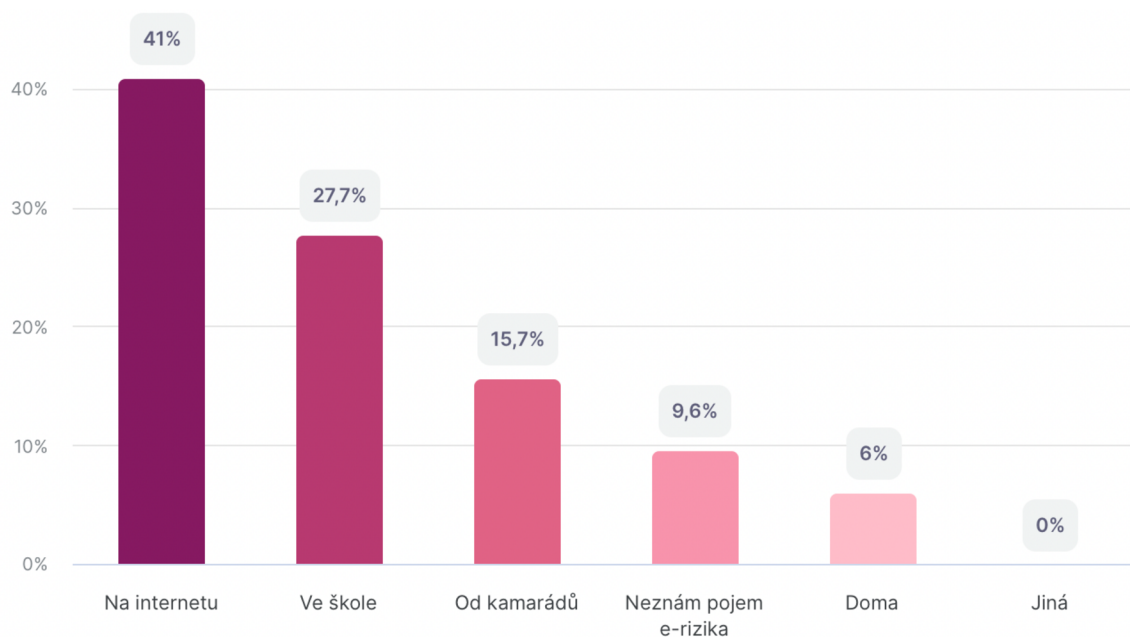
Graf 6 ukazuje odpovědi žáků v otázce, zda někdy slyšeli pojem e-rizika. 89,9 % žáků z obou škol odpovědělo ano a 10,1 % žáků na tuto otázku odpovědělo, že tento pojem předtím nikdy neslyšeli.

V porovnání obou škol, které ukazuje tabulka 2, tak o pojmu e-rizika na druhém stupni základní školy, slyšelo 90,4 % žáků a podobné číslo mají i žáci z nižšího gymnázia, tj. 89,5 %. Stejná procenta mají obě školy i pro odpověď, že ten pojem neslyšelo na druhém stupni základní školy 9,6 % žáků a 10, 5 % žáků na nižším gymnáziu.

Tabulka 2 - Porovnání škol ve znalosti žáků pojmu e-rizika

	Ano	Ne	Celkem
Základní škola	75	8	83
Nižší gymnázium	77	9	86
Celkem	152	17	169

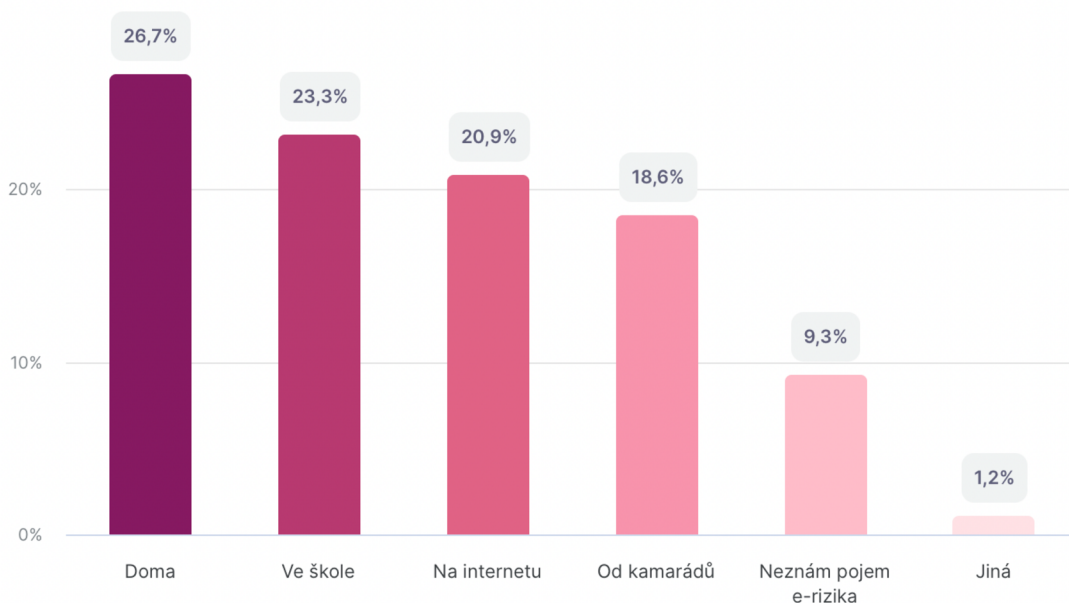
Otázka č.4 – O e-rizicích jsem se poprvé dozvěděl/a:

Graf 7 – Kde se žáci základní školy poprvé dozvěděli o pojmu e-rizika

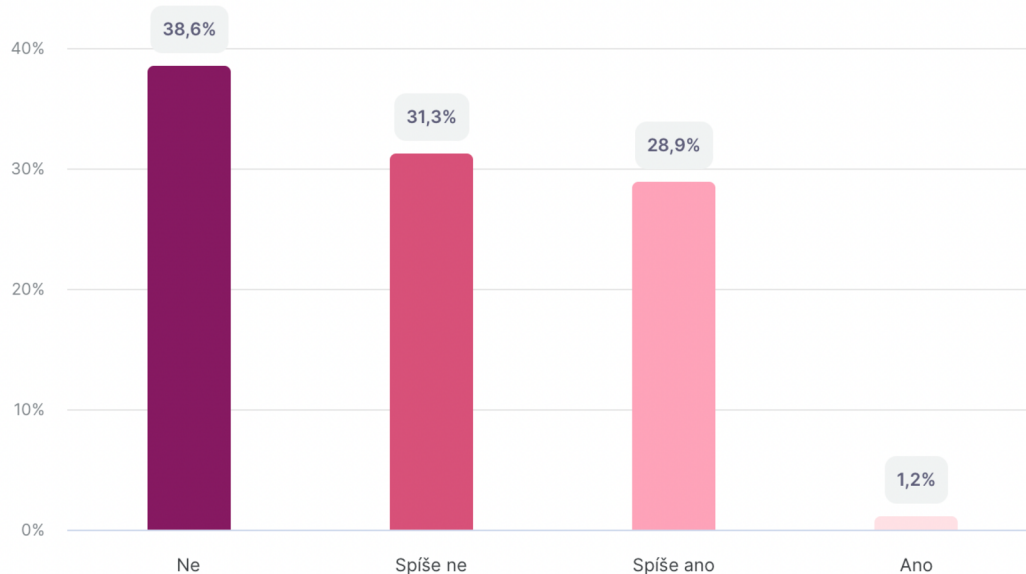
Graf 7 znázorňuje, že žáci na vybraném druhém stupni základní školy se o e-rizicích dozvěděli nejvíce z internetu a to přesně 34 žáků, ve škole se o tomto pojmu dozvědělo 23 žáků, od kamarádů 13 z dotazovaných, doma od rodičů nebo starších sourozenců to zjistilo 5 dotazovaných a tento pojem nezná 8 z dotazovaných žáků.

Graf 8 ukazuje to, že žáci na nižším gymnáziu se nejvíce o pojmu e-rizika dozvěděli doma a to konkrétně 23 žáků, ve škole se to poprvé dozvědělo 20 z dotazovaných, 18 žáků to zjistilo z internetu, 16 od kamarádů, 8 z dotazovaných žáků ten pojem nezná a 1 odpověděl v možnosti jiná, že netuší, co ten pojem znamená.

Graf 8 - Kde se žáci nižšího gymnázia poprvé dozvěděli o pojmu e-rizika

Otázka č. 5 – Zjišťuješ si ty sám/sama informace o e-rizicích ve svém volném čase?

Graf 9 - Vyhledávání informací o e-rizicích žáky 2. stupně základní školy

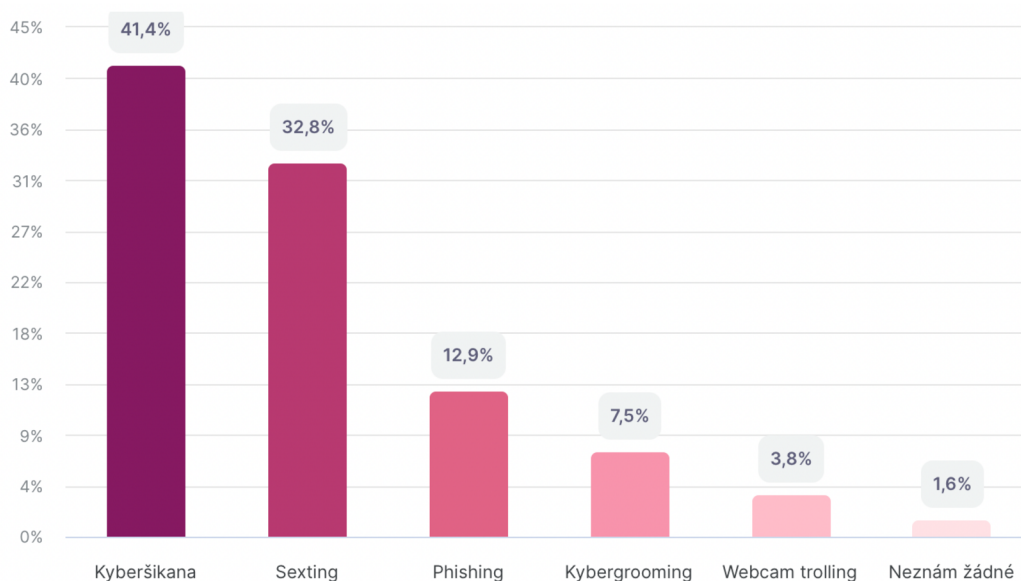
Graf 9 prokazuje, že žáci na druhém stupni základní školy si ve svém volném čase sami nehledají informace o e-rizicích, a to přesně 32 dotazovaných, odpověď spíše ne zvolilo 26 žáků, spíše ano odpovědělo 24 z dotazovaných žáků a jen 1 žák odpověděl, že si informace o e-rizicích ve svém volném čase vyhledává.

Graf 10 znázorňuje, že si žáci z nižšího gymnázia také nevyhledávají informace o e-rizicích ve svém volném čase, odpověď ne si tak zvolilo 41 z dotazovaných, spíše ne si vybralo 23 žáků, spíše ano odpovědělo 15 dotazovaných a ve svém volném čase si informace o e-rizicích zjišťuje 7 žáků.

Graf 10 – Vyhledávání informací o e-rizicích žáky nižšího gymnázia

Otázka č. 6 - Znáš nějaká e-rizika z uvedené nabídky?

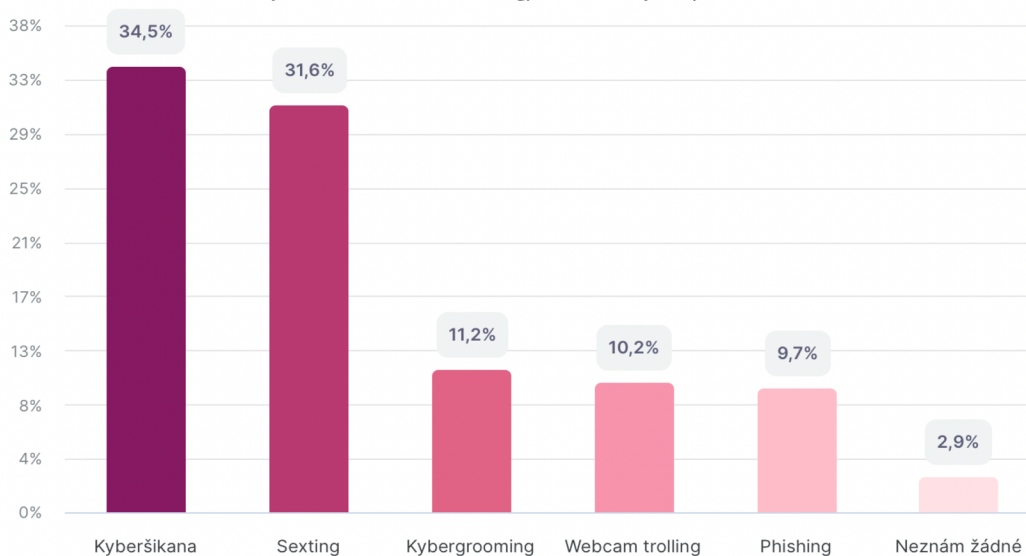

Graf 11 - Počet žáků 2. stupně základní školy znající vybraná e-rizika

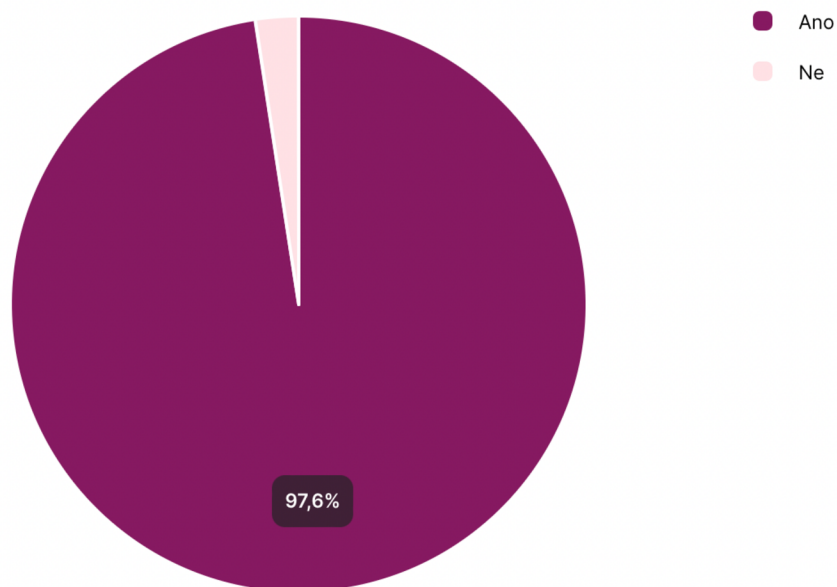
Graf 11 ukazuje počet žáků na druhém stupni základní školy, kteří znají vybraná e-rizika z nabídky. Kyberšikanu znalo nejvíce žáků, a to v počtu 77 dotazovaných, o pár žáků méně zná sexting, který označilo 61 z dotazovaných. Phishing označilo 24 z dotazovaných žáků, kybergrooming 14, webcam trolling si vybralo 7 z dotazovaných žáků a možnost neznám žádné označili 3 žáci.

Graf 12 zobrazuje odpovědi žáků z nižšího gymnázia, kde opět nejvíce z nich označilo kyberšikanu, v přesném počtu 71 dotazovaných, na druhém místě žáci nejvíce znají pojem sexting, který označilo 65 z nich. 23 z dotazovaných žáků si vybralo, že znají pojem kybergrooming, jen o dva méně, tedy 21 žáků, zná pojem webcam trolling, phishing zná 20 z dotazovaných a 6 z dotazovaných žáků nezná žádný z vybraných pojmů.

Graf 12 - Počet žáků nižšího gymnázia znající vybraná e-rizika

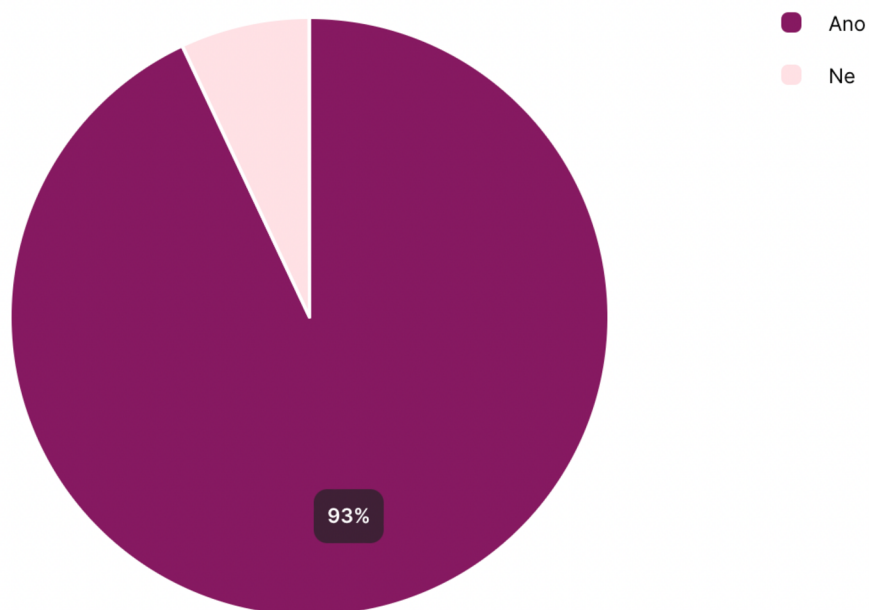
Otázka č.7 - Máš ve škole preventivní programy?

Graf 13 - Preventivní programy na základní škole

Graf 13 zobrazuje odpovědi na otázku, zda mají žáci na druhém stupni základní školy preventivní programy. Převážná většina odpověděla ano, a to přesně 81 žáků. Jen 2 žáci si vybrali možnost ne.

Graf 14 znázorňuje odpovědi žáků z nižšího gymnázia, kde 80 z dotazovaných označilo, že preventivní programy mají. Naopak 6 žáků označilo odpověď, že preventivní programy nemají.

Graf 14 - Preventivní programy na nižším gymnáziu

Otázka č.8 - Setkal/a jsi se s preventivním programem na e-rizika?

Tabulka 3 - Porovnání základní školy a nižšího gymnázia v preventivních programech zaměřených na e-rizika

	Základní škola	Nižší gymnázium	Celkem
Ano	55	52	107
Ne	11	15	26
Nevím	17	19	36
Celkem	83	86	169

Tabulka 3 ukazuje, že se s preventivními programy zaměřenými na e-rizika setkalo 63,3 % všech dotazovaných žáků, 15,4 % žáků označilo, že se s preventivními programy zaměřenými na e-rizika nesečkali a 21,3 % dotazovaných využilo možnost neví. Z druhého stupně základní školy označilo 66,3 %, že se s preventivními programy na e-rizika setkali, 13,3 % odpovědělo, že ne a 20,5 % z dotazovaných si nebylo jistých. Žáků z nižšího gymnázia označilo 60,5 %, že tyto preventivní programy měli. Možnost, že je neměli označilo 17,4 % z dotazovaných a odpověď neví si vybralo 22,1 % žáků.

Otázka č.9 - Pamatuješ si, na jaké téma e-rizik to bylo?

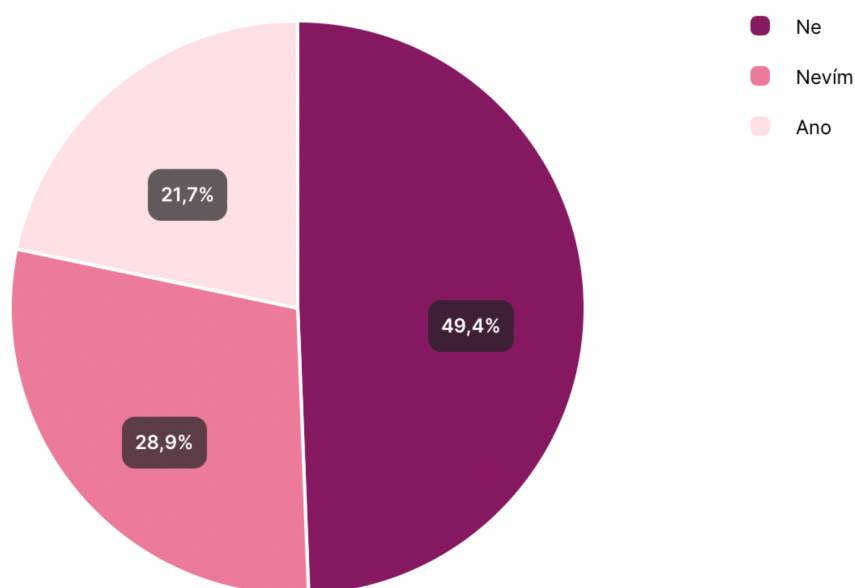
Tato otázka byla volná a žáci zde mohli libovolně doplnit téma, na které preventivní programy měli nebo tuto odpověď mohli vynechat. Na tuto otázku odpovědělo 89,9 % z dotazovaných žáků.

Tabulka 4 - Volné odpovědi žáků, na jaké téma e-rizik měli preventivní programy

Preventivní programy	Počet	Procentuálně
Kyberšikana	63	41,4 %
Sexting	40	26,3 %
Kybergrooming	17	11,2 %
Bezpečnost na internetu	17	11,2 %
Sociální sítě	7	4,6 %
Nevím	5	3,3 %
Phishing	3	2 %

Tabulka 4 ukazuje nejčastěji opakované druhy preventivních programů, kterých se žáci zúčastnili. Nejvíce se tam opakoval preventivní program na kyberšikanu to přesně v 41,4 % případů, následoval ho sexting s 26,3 %. Kybergrooming a bezpečnost na internetu uvedlo 11,2 % žáků. Preventivní programy na sociální sítě napsalo 4,6 % z dotazovaných, dále 3,3 % žáků uvedla možnost *nevím, nemám tušení, nezajímalo mě to* a 2 % z dotazovaných žáků uvedlo, že měli preventivní program na phishing.

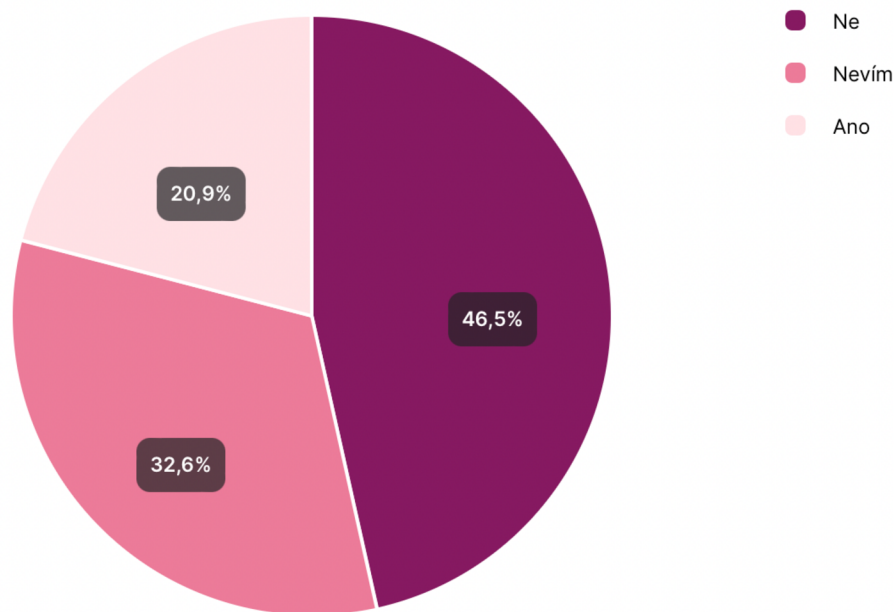
Otázka č.10 – Setkal/a si se ve svém okolí s tím, že by se někdo stal obětí internetových rizik?

Graf 15 - Setkání žáků 2. stupně s oběťmi e-rizik ve svém okolí

Graf 15 zobrazuje odpovědi žáků z druhého stupně základní školy, jestli se setkali s tím, že by se někdo z jejich okolí stal obětí internetových rizik. Nejvíce žáků odpovědělo, že se ničím takovým neseťkali a to přesně 41, 24 žáků si vybralo možnost *nevím* a 18 z dotazovaných žáků odpovědělo, že se s něčím takovým ve svém okolí setkali.

Graf 16 znázorňuje odpovědi žáků z nižšího gymnázia, kde 40 z dotazovaných odpovědělo, že se neseťkali s tím, že by se někdo z jejich okolí stal obětí e-rizik, 28 žáků si nebylo jistých, jestli se něčím takovým setkali a 18 z dotazovaných označilo odpověď, že se s tím ve svém okolí setkali.

Graf 16 - Setkání žáků nižšího gymnázia s oběťmi e-rizik ve svém okolí

Otázka č.11 - Dozvěděl/a ses v rámci preventivních programů na e-rizika, jak se zachovat, když se ti něco takového stane?

Tabulka 5 - Porovnání žáků, zda ví, jak se zachovat

	Základní škola	Nižší gymnázium	Celkem
Ano, vím	45	46	91
Ne, nevím, protože si to nepamatuji	25	30	55
Ne, nevím, protože jsme tyto preventivní programy neměli	13	10	23
Celkem	83	86	169

Tabulka 5 ukazuje, že 54,2 % žáků z druhého stupně základní školy, se dozvědělo, jak se zachovat z preventivních programů. 30,1 % z dotazovaných žáků označili možnost ne, protože si to nepamatuji. A odpověď ne, nevím, co mám dělat, protože jsme tyto preventivní programy neměli, si vybralo 15,7 % z dotazovaných žáků.

Žáci z nižšího gymnázia označili v 53,5 % případech, že ví, co mají dělat, když se jim něco obdobného stane, 34,9 % z dotazovaných žáků si nepamatuji, jak by se měli zachovat a 11,6 % žáků označilo, že neví, jak se zachovat, protože preventivní programy na e-rizika neměli.

Otázka č. 12 - Kam by ses obrátil/a, kdyby se ti na internetu dělo něco podobného?

Tabulka 6 - Porovnání, na koho by se žáci obrátili

	Základní škola	Nižší gymnázium	Celkem
Řekl/a bych to rodičům	44	38	82
Řekl/a bych to učiteli	12	8	20
Řekl/a bych to kamarádům	24	29	53
Nechal/a bych si to pro sebe / Nikomu bych se nesvěřoval/a	3	10	13
Jiná	0	1	1
Celkem	83	86	169

Tabulka 6 ukazuje, že 48,5 % ze všech dotazovaných žáků by se svěřili doma rodičům, kamarádům by to řeklo 31,4 % žáků a 11,8 % z dotazovaných by se svěřili ve škole učiteli. Pro sebe by si tuto informaci nechal 7,7 % žáků.

Žáci druhého stupně základní školy by se v 53 % nejčastěji svěřili rodičům, kamarádům by to prozradilo 28,9 % z dotazovaných, učiteli by to řeklo 14,5 % žáků a nikomu by se nesvěřovalo 3,6 % dotazovaných.

Žáci nižšího gymnázia by se taky nejvíce svěřovali rodičům a to v 44,2 %, ale už 33,7 % z dotazovaných by to prozradilo kamarádům, 11,6 % žáků by si to nechali pro sebe a jen 9,3 % by se svěřili učiteli. A 1,2 % si vybralo možnost jiná, kde doplnili, že by to vůbec neřešili.

Otázka č.13 - Slyšel/a jsi někdy o existenci stránek E-Bezpečí, Linka bezpečí, Bílý kruh bezpečí nebo Nebud' Oběť, které ti mohou pomoc, pokud budeš mít nějaké problémy na internetu a nebudeš chtít o tom mluvit s někým blízkým?

Tabulka 7 - Porovnání, zda žáci znají stránky zaměřujících se na e-rizika

	Základní škola	Nižší gymnázium	Celkem
Ano, slyšel/a	54	58	112
Ne, neslyšel/a	3	6	9
Nejsem si jistý/á	26	22	48
Celkem	83	86	169

Tabulka 7 znázorňuje, že 66,3 % žáků slyšelo o existenci stránek na pomoc a edukaci o e-rizikách, jen 5,9 % dotazovaných o nich neslyšelo a odpověď nejsem si jistý označilo 28,4 % z dotazovaných žáků.

Žáci druhého stupně základní školy znají webové stránky zaměřené na e-rizika v 65,1 %, odpověď ne si vybralo 3,6 % z dotazovaných a možnost nevím označilo 31,3 % žáků.

Na nižším gymnáziu si 67,4 % žáků vybralo možnost, že o těchto stránkách slyšeli, 25,6 % z dotazovaných žáků si nebylo jistých a 7 % z dotazovaných si vybralo možnost, že o těchto stránkách neslyšeli.

5.2 Analýza hypotéz

Po porovnání výsledků z vlastního dotazníkového šetření se stanovenými hypotézami mi vyšly následující závěry:

H1 – Více než 50 % dětí se poprvé setkalo s tématem e-rizik v rámci preventivních programů.

Tuto hypotézu ověřuje čtvrtá, sedmá, osmá a devátá otázka.

Čtvrtá otázka zjišťuje, kde se žáci poprvé dozvěděli o e-rizicích. V dotazníkovém šetření 25,4 % respondentů uvedlo, že se poprvé s tímto pojmem setkali ve škole.

Sedmá otázka se zabývala tím, zda se žáci setkali s preventivními programy zaměřenými na e-rizika. Odpověď ano u téhle otázky si zvolilo 63,3 % respondentů.

V deváté otázce respondenti volně odpovídali na otázku, na jaké téma e-rizik měli preventivní programy. Dohromady odpovědělo 89,9 % respondentů, kde převážná většina odpověděla konkrétním tématem programu.

Na základě výše uvedených informací považují hypotézu za potvrzenou, protože po zprůměrování všech otázek vyšlo, že 67,8 % respondentů se o pojmu e-rizika dozvěděli ve škole v rámci preventivních programů.

H2 – Více než 40 % dětí ví, jak se zachovat, když se ony samy nebo někdo z jejich okolí stanou obětí e-rizik.

Tato hypotéza je ověřována desátou, jedenáctou, dvanáctou a třináctou otázkou.

Desátá otázka zjišťuje, zda se žáci ve svém okolí setkali s někým, kdo se stal obětí rizik na internetu. Zde si možnost ano vybralo 21,3 % respondentů.

Jedenáctá otázka se zabývá tím, zda se žáci dozvěděli, jak se zachovat, když se jim něco takového stane, v rámci preventivních programů. Možnost ano, vím si zde zvolilo 53,8 % respondentů.

Dvanáctá otázka se ptala na to, kam by se obrátili, kdyby se jim na internetu dělo něco podobného. Dohromady 91,7 % respondentů by se obrátilo buď na rodiče, kamarády či na učitele.

Otázka třináctá zjišťovala, zda žáci někdy slyšeli o existenci stránek jako E-Bezpečí, Linka bezpečí, Nebuď Oběť apod. Zde 66,3 % respondentů uvedlo, že o těchto stránkách někdy slyšeli.

Z výše uvedených informací se ukazuje, že byla hypotéza potvrzena, protože 58,3 % respondentů ví, jak se zachovat, kdyby se oni sami nebo někdo z jejich okolí stal obětí rizik na internetu.

H3 – Žáci z vyšších ročníků (8. – 9. třída) mají větší povědomí o e-rizicích, než žáci z nižších ročníků (6. – 7. třída).

Tato hypotéza je ověřována druhou, třetí, pátou a šestou otázkou.

Druhá otázka se ptala na navštěvovanou třídu respondentů. Do šesté a sedmé třídy chodí 72 žáků, tj. 42,6 %. Osmou a devátou třídu navštěvuje 97 žáků, tj. 57,4 %.

Třetí otázka se zaměřuje na to, zda žáci někdy slyšeli pojem e-rizika. Odpověď ano vybralo 60 žáků šestých a sedmých tříd, tj. 35,5 %. Tuto odpověď si vybralo i 92 žáků z osmé a deváté třídy, tj. 54,4 %.

Pátá otázka se zabývala tím, zda si žáci sami zjišťují informace o e-rizicích ve svém volném čase. Možnost ano a spíše ano si vybralo 18 žáků šestých a sedmých tříd, tj. 10,7 % a 29 žáků osmých a devátých tříd, tj. 17,2 %.

Šestá otázka se zajímala o to, zda žáci znají alespoň některá e-rizika z uvedené nabídky. Žáci šestých a sedmých tříd označili dohromady vybrané pojmy s počtem 155, oproti žákům z osmých a devátých tříd, kteří označili dohromady více pojmů a to přesně 227.

Na základě výše uvedených informací je hypotéza potvrzená, protože 65,8 % žáků z osmých a devátých tříd mají větší povědomí o e-rizicích, než žáci šestých a sedmých tříd s výsledkem 45,1 %.

H0 – Žáci 2. stupně základní školy se setkali s preventivními programy zaměřenými na e-rizika.

Potvrzení či vyvrácení hlavní hypotézy podkládají výsledky dílčích hypotéz.

H1 – Více než 50 % dětí se poprvé setkalo s tématem e-rizik v rámci preventivních programů. Tato hypotéza byla potvrzená, protože 67,8 % respondentů se o pojmu e-rizika dozvěděli ve škole v rámci preventivních programů.

H2 – Více než 40 % dětí ví, jak se zachovat, když se ony samy nebo někdo z jejich okolí stanou obětí e-rizik. Tato hypotéza byla také potvrzená, protože 58,3 % respondentů ví, jak se zachovat, kdyby se oni sami nebo někdo z jejich okolí stal obětí rizik na internetu.

H3 – Žáci z vyšších ročníků (8. – 9. třída) mají větší povědomí o e-rizicích, než žáci z nižších ročníků (6. – 7- třída). I poslední hypotéza se potvrdila, protože 65,8 % žáků z osmých a devátých tříd mají větší povědomí o e-rizicích, než žáci šestých a sedmých tříd s výsledkem 45,1 %.

Na základě výše uvedených výsledků dílčích hypotéz můžu stanovit, že se i hlavní hypotéza potvrdila a žáci se setkali s preventivními programy zaměřenými na e-rizika.

Diskuse

Dosažené výsledky šetření poskytují podstatné informace o povědomí žáků 2. stupně základních škol o e-rizicích a účinnosti preventivních programů v této oblasti. Potvrzuje se hypotéza, že žáci se skutečně setkávají s preventivními programy zaměřenými na e-rizika, jak naznačují výsledky dílčích hypotéz.

Výsledky také naznačují, že většina žáků se poprvé seznámila s tématem e-rizik právě prostřednictvím preventivních programů ve školách. Tento fakt potvrzuje důležitost a účinnost těchto programů v prevenci nebezpečných situací online. Dále je zajímavé, že významná část respondentů projevila znalost správného postupu v případě, že se sami nebo někdo z jejich okolí stane obětí e-rizik. To ukazuje na to, že preventivní programy nejen informují, ale také vzdělávají žáky, jak se vypořádat s potenciálními hrozbami online prostředí.

Na základě těchto zjištění je možné doporučit další posilování preventivních programů zaměřených na e-rizika ve školním prostředí. Je důležité, aby tyto programy reflektovaly aktuální trendy a nejnovější hrozby online prostředí a poskytovaly žákům nejen informace, ale také praktické dovednosti pro bezpečné chování online. Je třeba zdůraznit význam spolupráce mezi školami, rodiči a dalšími relevantními aktéry v oblasti prevence e-rizik, aby bylo dosaženo co nejefektivnější ochrany dětí v online prostředí.

Celkově lze konstatovat, že preventivní programy zaměřené na e-rizika mají významný potenciál v prevenci nebezpečných situací online a ve vzdělávání žáků o bezpečném chování na internetu. Doporučení odvozená z této diplomové práce by měla být zohledněna při tvorbě a implementaci budoucích preventivních opatření v oblasti e-bezpečnosti ve školách.

Závěr

V dnešní digitální době je ochrana dětí a mladistvých před e-riziky klíčová. Tato diplomová práce měla za cíl nastínit problematiku e-rizik a přiblížit význam prevence v online prostředí. Je zřejmé, že prevence e-rizik je nezbytná. Důležité je, aby se preventivní programy zaměřovaly na aktuální potřeby žáků a poskytovaly jim praktické dovednosti a znalosti k bezpečnému používání internetu.

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak nahlíží žáci druhého stupně základní školy na preventivní programy zaměřené na e-rizika. Zjišťovala jsem, jestli tyto preventivní programy vůbec mají, jestli pro ně byly nějak více užitečné. Také jsem zjišťovala to, jaké druhy e-rizik znají, a jestli vědí, jak se zachovat v situaci, kdyby se oni sami nebo někdo z jejich okolí, stali obětí rizik na internetu.

Všechny tři mnou stanovené hypotézy byly potvrzeny, a díky tomu se mi potvrdila i moje hlavní hypotéza, že se žáci druhého stupně základní školy setkali s preventivními programy zaměřenými na e-rizika. Je ale pravdou, že jsem z výsledků byla překvapená, přestože mi všechny vyšly podle mých původních předpokladů.

Tato práce potvrdila mou domněnku o důležitosti preventivních programů zaměřených na e-rizika. A také potvrdila zjištění, že je důležitá identifikace klíčových oblastí, ve kterých je třeba zlepšit stávající preventivní opatření. Například by mohlo být vhodné posílit spolupráci mezi školami, rodinami a komunitou, aby se vytvořila koordinovaná a komplexní strategie prevence e-rizik.

Seznam použitých literárních zdrojů

BĚLÍK, Václav a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0.

BĚLÍK, Václav a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726-8.

BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga? : online hry, sex a sociální sítě : diagnostika závislosti na internetu : prevence a léčba*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5311-9.

BOYD, Danah. *Je to složitější: sociální život teenagerů na sociálních sítích*. Přeložil Lukáš NOVÁK. Praha: Akropolis, 2017. ISBN 978-80-7470-165-8.

CAREY, Tanith a RUDKIN, Angharad. *Jak přemýšlí náš teenager?: praktická dětská psychologie pro moderní rodiče*. Přeložil Petr SOMOGYI. Praha: Slovart, [2021]. ISBN 978-80-276-0253-7.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

ECKERTO VÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HANSEN, Anders. *Instamozek: stres, deprese a úzkosti zapříčiněné moderní dobou*. Přeložil Helena STIESSOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1717-6.

HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4675-3.

HINDUJA, Sameer a PATCHIN, Justin W. *Bullying beyond the schoolyard : preventing and responding to cyberbullying*. Corwin Press, 2009. ISBN 978-1-4129-6688-7.

KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011- ISBN 978-80-247-3875-8.

- KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René a DOBEŠOVÁ, Pavla. *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. ISBN 978-80-244-5914-1.
- KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René a KUBALA, Lukáš. *Bezpečné chování na internetu pro kluky a pro holky: (náměty na výukové aktivity)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6197-7.
- KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.
- KOWALSKI, Robin M.; LIMBER, Susan P. a AGATSTON, Patricia. *Cyber Bullying*. Blackwell Publishing, 2008. ISBN 978-1-4051-5991-3.
- KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.
- KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. ISBN 978-80-904920-2-8.
- MARTANOVÁ, Veronika. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-75-0.
- MCCARTHY, Linda a WELDON-SIVIY, Denise (ed.). *Buď pánem svého prostoru: jak chránit sebe a své věci, když jste online*. Praha: CZ.NIC, [2013]. ISBN 978-80-904248-6-9.
- MIKULCOVÁ, Klára a KOPECKÝ, Kamil. *Aktuální problémy mediální výchovy a mediální gramotnost žáků 2. stupně ZŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5900-4.
- NEŠPOR, Karel; PERNICOVÁ, Hana a CSÉMY, Ladislav. *Jak zůstat fit a předejít závislostem: [náměty pro rodiče, učitele a vychovatele, inspirace pro děti a dospívající]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-299-8.
- ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
- ROGGE, Jan-Uwe a FOJTŮ, Nina. *Puberta: opora, volnost, mantinely*. Brno: Edika, 2018. ISBN 978-80-266-1280-3.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání. 3. vyd.* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

SLUSSAREFF, Michaela. *Hry, sítě, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty*. Žádná velká věda. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2022. ISBN 978-80-7555-156-6.

STAŠOVÁ, Leona; SLANINOVÁ, Gabriela a JUNOVÁ, Iva. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Recenzované monografie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-567-7.

SZOTKOWSKI, René. *Sexting u českých dětí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5793-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5010-1.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

WINSTON, Robert M. L. *Dospívání: spolu to zvládneme : obrazový průvodce základy biologie, sexuologie a psychologie*. Přeložil Jiřina STÁRKOVÁ. [Praha]: Slovart, [2018]. ISBN 978-80-7529-604-7.

Zdravé dětství ve světě digitálních médií: informace a inspirace pro rodiče a všechny, kdo pracují s dětmi a mládeží. Přeložil Radomil HRADIL. Lelekovice: Franesa, 2020. ISBN 978-80-88337-16-4.

Seznam použitých elektronických zdrojů

Bílý kruh bezpečí. Online. 2009. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>. [cit. 2024-04-03].

Informace o projektu. Online. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>. [cit. 2024-04-03].

Linka bezpečí. Online. C1994–2024. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz>. [cit. 2024-04-03].

NEBUĎ OBĚŤ! Online. C2010-2024. Dostupné z: <https://www.nebudobet.cz>. [cit. 2024-04-03].

Nový výzkum společnosti Microsoft ukazuje rizika v online světě a jakou hodnotu mají bezpečnostní nástroje pro zajištění větší bezpečnosti dětí v digitálním prostředí. Online. 2023. Dostupné z: <https://news.microsoft.com/cs-cz/2023/02/07/novy-vyzkum-spolecnosti-microsoft-ukazuje-rizika-v-online-svete-a-jakou-hodnotu-maji-bezpecnostnich-nastroju-pro-zajisteni-vetsi-bezpecnosti-deti-v-digitalnim-prostredi/>. [cit. 2024-04-03].

O DigiKoalici. Online. 2023. Dostupné z: <https://digikoalice.cz/kyberprevence/#>. [cit. 2024-04-04].

Výsledky výzkumu: Žáci nevědí, co se na internetu nesmí dělat. Online. C2024. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/vysledky-vyzkumu-zaci-nevedi-co-se-na-internetu-nesmi-delat.aspx>. [cit. 2024-04-03].

Seznam grafů

Graf 1 - Pohlaví	46
Graf 2 - Pohlaví dotazovaných na základní škole	47
Graf 3 - Pohlaví dotazovaných na nižším gymnáziu.....	47
Graf 4 - Počet dotazovaných žáků ve třídách na druhém stupni základní školy ...	48
Graf 5 - Počet dotazovaných žáků ve třídách na nižším gymnáziu.....	48
Graf 6 - Porovnání škol, zda žáci znají pojem e-rizika	49
Graf 7 – Kde se žáci základní školy poprvé dozvěděli o pojmu e-rizika.....	50
Graf 8 - Kde se žáci nižšího gymnázia poprvé dozvěděli o pojmu e-rizika.....	50
Graf 9 - Vyhledávání informací o e-rizicích žáky 2. stupně základní školy	51
Graf 10 – Vyhledávání informací o e-rizicích žáky nižšího gymnázia.....	51
Graf 11 - Počet žáků 2. stupně základní školy znající vybraná e-rizika	52
Graf 12 - Počet žáků nižšího gymnázia znající vybraná e-rizika	52
Graf 13 - Preventivní programy na základní škole.....	53
Graf 14 - Preventivní programy na nižším gymnáziu	53
Graf 15 - Setkání žáků 2. stupně s oběťmi e-rizik ve svém okolí.....	55
Graf 16 - Setkání žáků nižšího gymnázia s oběťmi e-rizik ve svém okolí	56

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Hypotézy a tazatelské otázky	45
Tabulka 2 - Porovnání škol ve znalosti žáků pojmu e-rizika	49
Tabulka 3 - Porovnání základní školy a nižšího gymnázia v preventivních programech zaměřených na e-rizika	54
Tabulka 4 - Volné odpovědi žáků, na jaké téma e-rizik měli preventivní programy	54
Tabulka 5 - Porovnání žáků, zda ví, jak se zachovat	56
Tabulka 6 - Porovnání, na koho by se žáci obrátili	57
Tabulka 7 - Porovnání, zda žáci znají stránek zaměřujících se na e-rizika.....	58

Přílohy

Dotazníkové šetření – Preventivní programy zaměřené na e-rizika očima žáků 2. stupně základních škol

1. Pohlaví:
 - a. Dívka
 - b. Chlapec
 - c. Jiné
 - d. Nechci uvést
2. Třída:
 - a. 6.
 - b. 7.
 - c. 8.
 - d. 9.
3. Slyšel/a jsi někdy pojem e-rizika (rizika na internetu)?
 - a. Ano
 - b. Ne
4. O e-rizicích jsem se poprvé dozvěděl/a:
 - a. Doma
 - b. Ve škole
 - c. Od kamarádů
 - d. Na internetu
 - e. Neznám pojem e-rizika
 - f. Jinde – doplň
5. Zjišťuješ si ty sám/sama informace o e-rizicích ve svém volném čase?
 - a. Ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Ne
6. Znáš nějaká e-rizika z uvedené nabídky?
 - a. Kyberšikana
 - b. Kybergrooming
 - c. Sexting
 - d. Phishing
 - e. Webcam trolling
 - f. Neznám žádné
7. Máš ve škole preventivní programy?
 - a. Ano
 - b. Ne
8. Setkal/a jsi se s preventivním programem na e-rizika?
 - a. Ano
 - b. Ne
9. Pamatuješ si, na jaké téma e-rizik to bylo?
.....
10. Setkal/a si se ve svém okolí s tím, že by se někdo stal obětí internetových rizik (např. někdo žádal po někom fotky, osobní údaje nebo mu vyhrožoval atd.)?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím

11. Dozvěděl/a ses v rámci preventivních programů na e-rizika, jak se zachovat, když se ti něco takového stane?
- Ano, vím
 - Ne, nevím, protože si to nepamatuji
 - Ne, nevím, protože jsme tyto preventivní programy neměly
12. Kam by ses obrátil/a, kdyby se ti na internetu dělo něco podobného?
- Řekl/a bych to rodičům
 - Řekl/a bych to učiteli
 - Řekl/a bych to kamarádům
 - Nechal/a bych si to pro sebe / Nikomu bych se nesvěřoval/a
 - Jiné řešení: doplň
13. Slyšel/a jsi někdy o existenci stránek E-Bezpečí, Linka bezpečí, Bílý kruh bezpečí nebo Nebud' Oběť, které ti mohou pomoci, pokud budeš mít nějaké problémy na internetu a nebudeš chtít o tom mluvit s někým blízkým?
- Ano, slyšel/a
 - Ne, neslyšel/a
 - Nejsem si jistý/á